

NİHAT ÖZTOPRAK **

MUSTAFA ÖZKAT ***

Hâfız Cemâlî'nin "Silsile-nâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Uşşâkî" Adlı Muvaşşah Manzumesi *

Hafız Cemali's Muvaşşah (Acrostic) Poem Named "Silsilename-i Tarikat-ı Aliyye-i Uşşaki"

Ö Z E T

Zincir, bağ; soy, sop, sülâle; bir zürriyet veya neslin kesintisiz devamını gösteren şecere" gibi anlamlara gelen "silsile" kelimesi ile "risale, kitap, mektup" anlamındaki "nâme" kelimesinin birleşimiyle oluşan silsile-nâme, hadis ilmi başta olmak üzere dinî ilimlerden hüsn-i hatta, tarikat meşâyihinden hanedanlara varıncaya kadar geniş bir sahada kullanım imkanı bulmuştur. Silsile-nâmeler, neslin veya nakledilen bilgilerin kesintisiz ve bozulmadan devamını göstermesi bakımından önemli bir belge niteliğindedir. Hadis ilmindeki isnad geleneğinden etkilendiği ve tarikatların teşekkül etmeye başladığı XIII. yüzyıldan sonra yazıldığı tahmin edilen tarikat silsileleri de her tarikatın kesintisiz bir şekilde Hz. Peygamber'e bağlandığını gösteren birer delil hüviyetindedir. Tasavvuf kültürü içerisinde manzum, mensur, manzum-mensur olmak üzere üç şekilde kaleme alınmış tarikat silsile-nâmelerinin sayısı oldukça fazladır. Bugüne kadar tespit edilebildiği kadarıyla manzum silsile-nâmelerde kaside ve mesnevi nazım şekillerinin tercih edildiği ve beyit sayılarının da 20 ile 150 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu makaleye konu olan Hâfız Cemâlî Kâsim'ın mesnevi tarzındaki 297

ABSTRACT

Silsilename which is formed by combining the words silsile meaning "chain, bond; lineage, ancestry; a genealogy showing the uninterrupted continuation of a progeny" and name meaning "a treatise, book, letter", has found the opportunity to be used in a wide area from religious sciences, especially the science of hadith to calligraphy, from the sect sheikh to the dynasties. Silsilenames are important documents in terms of showing the uninterrupted and undistorted continuation of the generation or the transmitted information. Sect silsilenames which were influenced by the tradition of isnad in the science of hadith are thought to be written after the 13th century when the sects started to occur are evidences that show that all sects are connected to the prophet Muhammad without interruption. The number of sect silsilenames written in three forms as verse, prose and verse-prose within the Sufi culture is quite high. As far as it can be determined, it is observed that qasida and masnavi verse forms are preferred in verse silsilenames and the number of couplets varies between 20 and 150. Uşşakî sect

* Makalenin Geliş Tarihi: 01.04. 2021 /Kabul Tarihi: 22.06.2021

** Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. (noztoprak@fsm.edu.tr), Orcid Id: 0000-0002-7400-0180.

*** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (mustafaozkat@gmail.com), Orcid Id: 0000-0002-6882-794X.

beyitlik Uşşâkî tarikatı silsile-nâmesi de bu türün örneklerindedir. H. 25 Zilhicce 1305 (2 Eylül 1888) tarihinde tamamlanmış olan silsile-nâme, gerek hacminin genişliği gerekse kaftiyeli sesleri esas alınarak "muvaşşah" (akrostiş) tarzda düzenlenmiş olmasıyla türün diğer örnekleri arasında dikkat çekmektedir. Sırasıyla "Besmele", "Fâtiha", "İhlâs" ve "Sâffât" süresinin son üç âyetinin harflerinin kaftiye olarak seçildiği bu eser, Türk edebiyatında "silsile-nâme" türü yanı sıra "muvaşşah" türü açısından da büyük önem arz etmektedir. Çalışmada söz konusu eserin transkripsiyonlu olarak çevirisi yapılmış; şekil ve muhteva açısından incelenmesinin yanı sıra Türk edebiyatında "silsile-nâme" ve "muvaşşah" türü hakkında da kısa değerlendirmelerde bulunulmuştur.

silsilename in the masnavi style that consists of 297 couplets by Cemâlî Hâfız Kâsım which is the subject of this article, is one of the examples of this genre. The silsilename, which was completed on H. 25 Zilhijja 1305 (2 September 1888), draws attention among other examples of the genre, with its large volume and being arranged in the "muvaşşah" (acrostic) style based on rhyming sounds. This work, in which the letters of the last three verses of the surah "Basmala", "Al-Fatiha", "Al-Ikhlâs" and "Saad" are chosen as rhymes, is of great importance in terms of the "silsilename" genre as well as the "muvaşşah" genre in Turkish literature. In the study, the work in question is written in transcription alphabet; also in addition to examining it in terms of form, content and language, short evaluations were made about the genre of "silsilename" and "muvaşşah" in Turkish literature.

ANAHTAR KELİMELER

Silsile-nâme, muvaşşah, Uşşâkî silsilesi, Hâfız Cemâlî Kâsım, tasavvuf edebiyatı.

KEYWORDS

Silsilename, muvaşşah, Uşşâkî silsile (genealogy), Cemalî Hafız Kasım, sufi literature.

I-GİRİŞ

1. Klâsik Türk Edebiyatında Muvaşşah:

Avrupa içlerinden Çin denizine kadar geniş bir coğrafyada 600 yıllık bir süreçte kültürümüze damgasını vurmuş olan klâsik Türk edebiyatının pek çok şaheseri günümüze ulaşmayı başarmıştır. Özellikle Çağatay, Azerbaycan ve Türkiye Türkçesi başta olmak üzere Türkçenin edebî lehçeleriyle kaleme alınan bu eserlerde, şairlerimizin duygu ve düşüncelerini ifade ederken tarihten mitolojiye, din ve tasavvuf düşüncesinden kozmografyaya varana kadar bütün bilim dallarından yararlandıklarına şahit oluruz. Teşbih ve mecazlarla yaşadığı atmosferi edebiyata yansıtmayı başarmış olan şairlerimiz, hep daha güzel bir söyleyişi yakalayabilmenin peşinde âdeta birbirleriyle yarışmışlardır. Bu çerçevede edebî sanatlarla birlikte hüner gösterme arzusu da ön plana çıkmış, bazen çizgi dışı olarak adlandırabileceğimiz uygulamalar içerisinde harflerin simgesel özelliklerinden de yararlanarak bu yarışta rakiplerine üstünlük kurmaya çalışmışlardır. Müdevver, müselsel, muvassal, mukatta', bî-nukat, pür-nukat ve leb-değmez gibi daha pek çok hünerle birlikte, manzumenin çeşitli yerlerine yerleştirilen harflerle kelime ve kavram oluşturmayı amaçlayan muvaşşahlar da bunlardandır.

Batı edebiyatında “*acrostiche*” (*akrostiş*)¹ adıyla anılan *muvaşşah* (موشح), Arapçada “*boyuna çapraz takılan üstü sırma ve mücevherle işlenmiş muska*”, “*kadınların omuzlarından vücutlarının yan tarafına sarkıttıkları süslü iki kuşak*, bazı hayvanların sırtındaki siyah ve beyaz iki çizgi” gibi anlamlara gelen “*vişâh*” (وشاح) kelimesinden türemiş bir sıfattır (Halil 1988: 263; Ebû Nasr 1987: I/415; İbn Manzur 1968: II/632; el-Kurayşî 1981: 22). Bu doğrultuda sözlük anlamı “*süslenmiş, süslü, giyiniş kuşanmış*” demek olan *muvaşşah*, edebiyat terimi olarak “*Klâsik Türk edebiyatında, manzûmeyi oluşturan mısra ya da beyitlerin başına, ortasına veya sonuna yerleştirilen harf, hece ya da kelime yardımıyla yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya doğru (bazen de çapraz olarak) bir ad ya da anlamlı bir kelime (veya kelime grubu) oluşturmak/yerleştirmek*”tir. Klâsik Türk edebiyatında, tevşîh (توشیح) ve istihrâc (استخراج) kelimeleri de edebî terim olarak aynı anlamda kullanılmıştır (Tâhirü'l-Mevlevî 1973: 173). Âmil Çelebioğlu'ya göre tevşîh veya muvaşşah adıyla anılan manzûmelerde üç özelliğin ön plana çıktığı gözlenmektedir:

1. Gazel, kasîde gibi nazım şekilleri başta olmak üzere her tür nazım şekliyle yazılabildikleri,
2. Harflerden (ki bu harfler dizelerin herhangi bir yerinde bulunabilir) şairin bir dostunun, devrin padişahının veya tanınmış bir büyüğünün adının ortaya çıktığı,
3. Bu adın yanında ya da bağımsız olarak “*hazret, mevlânâ*” gibi bir sıfatın, “*ömrün uzun olsun*” gibi bir dua ya da temennînin bulunabileceği. (Çelebioğlu 1998: 604)

Ahmet Talât Onay'ın, bir ad ya da cümleyi gizlediği için, mu'ammâ kapsamında değerlendirilebileceğini (Onay 1996: 396) ifade ettiği bu tür şiirlerde, verilmek istenen adın ya da sözün şiire yerleştirilmesinde, tek bir kural söz konusu değildir. Şiirde her mısraın ilk kelimelerinin birinci harfleri ya da her beytin birinci mısralarındaki ilk kelimelerin birinci

¹ Aslen Yunanca olan *akrostiş* (*acrostiche*), “ucunda olan” anlamındaki *acros* ve “dize” ya da “şiir” anlamına gelen *stikhos* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş ve dilimize Fransızcadan akrostiş olarak girmiştir. En eski örneklerine Eski Ahit'te rastlanan bu türün bugün bilinen şekliyle ilk örneğini Epicharmus'un, en çarpıcı örneklerini ise Eritreli büyüçülere karşı Lactantius ve Eusebius vermiştir (Tavukçu 2016: 259-260).

harfleri esas alınmış olabileceği gibi, daha karışık uygulamalar da seçilmiş olabilir. Nitekim XIV. yüzyıl şairlerinden Germiyanlı Ahmedî'nin *Bedâyi'ü's-Sihr fî Sanâyi'i'ş-Şi'r²* adlı Farsça risâlesinin "tevşîh" bahsinde örnek olarak verilen şu iki beyit, muvaşşah veya tevşîhin daha farklı olarak da değerlendirilebileceğini kanıtlamaktadır:

"Ey ki *âfâk* senün *hamd*ün iderler *yekser*

V'ey ki *kuldur sana* bir *beste-kemer* Rûm u Hazer

Cümle eşrâf-ı zaman senden alur *'izzet ü câh*

Kamu etrâf-ı zemîn kadr *ü 'alâ senden umar*"

Bu iki beytin yukarıda altı çizili harf ve kelimelerinden ayrı bir beyit oluşmaktadır ki bu beyit yazmada kırmızı mürekkeple yazılmıştır:

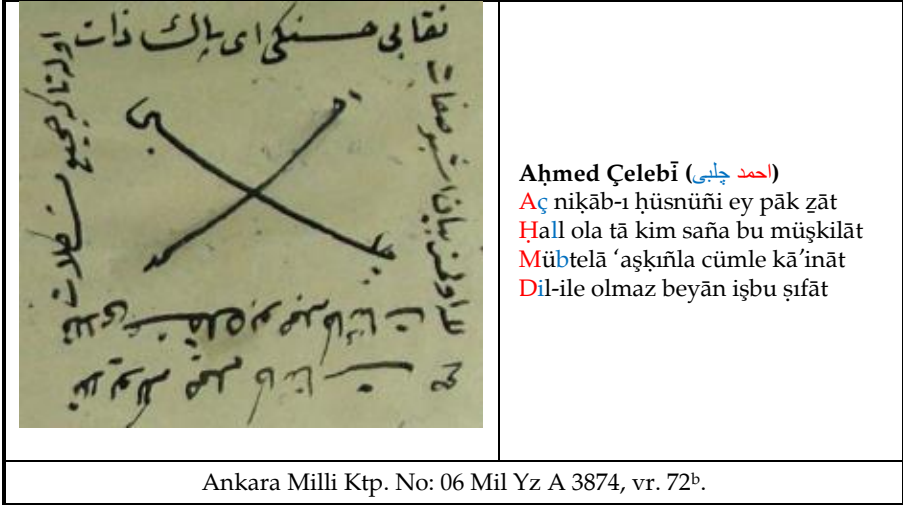
Ahmedî kuldur sana beste-kemer

'İzzet ü câh ü 'alâ senden umar

Ayrıca bu iki beytin mısralarının başındaki kelimelerin okunmaması halinde de ortaya bir rubaî çıkmaktadır. Ahmedî'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Divan'ında da yer alan ve şairin içinde altı kıt'a, dokuz rubaî, iki beyit bulunduğunu söylediği bu kasîdesinden anlaşılabilir ki "tevşîh", yalnızca "Bir şiir içerisinde her mısranın baş harfleri ile yukarıdan aşağıya bir ad ya da anlamlı bir kelime grubu oluşturmak" değil, çok farklı uygulamaları da olan bir edebî hünerdir. Nitekim XVII. yüzyıl şairlerinden Nağzî'nin de bu tarz oluşturulmuş bir müsel sel gazeli bulunmaktadır (Topal 2017: X-II/175-177). Veyis Değirmençay, Fars edebiyatında bu tür kapsamında değerlendirilen manzûmelerin ağaç şeklindeki örneklerinin müşeccer, hayvan şeklinde olanlarının mücessem ya da musavver, dâire şeklinde olanlarının müdevver, kuş şeklinde olanlarının mu'akkad, kare şeklinde olanlarının da murabba', mutarraf ya da mudalla' diye adlandırıldıklarını bildirmektedir (Değirmençay 1998: 2). Bu açıklamadan anlaşıldığına göre mecmualarda müşeccer (gazel-i şecer), müdevver ya da murabba' başlıkları altında verilen görsel

² Eser, Reşîdüddin Vatvât (öl.1177/78)'ın *Hadâ'iku's-Sihr* adlı eserindeki edebî sanatlarla ait açıklamaların özetlenmesi ve Farsça örneklerin artırılması suretiyle meydana getirilmiştir. Risalenin tek nüshası, Konya Mevlânâ Müzesi'nde bulunan bir mecmuada yer almaktadır (No: 2540/I, vr.1b-71a) (Kut 1989: II/166).

manzûmelerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir.³ Bu doğrultuda murabba' tevşih olarak değerlendirilebilecek Türkçe şairi bilinmeyen bir görsel örnek verebiliriz:

Gelibolulu Sürûrî (öl. 1562)'nin *Bahrü'l-Ma'ârif* adlı eserinde yer alan iki muvaşşahdan birinde de muvaşşahın alışılmış yapısından farklı bir uygulamasına şahit oluyoruz. Tek beyit hâlinde düzenlenmiş bu muvaşşahta, arka arkaya gelen kelimelerin baş harfleri birleştirildiğinde ortaya **Sulţān Muşţafā** (سلطان مصطفى) ismi çıkmaktadır:

(س) Seyr-i (ل) leyl ü (ط) tûl-i (ا) eyyāmda (ن) nigāruñ (م) meylne

(ص) Şarf-ı (ط) tavr-ı (ف) fehmüm (ا) olmuşdur tu iy şeh güş-dār

(س ل ط ا ن م ص ط ف ی) (سلطان مصطفى) **Sulţān Muşţafā** (Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi, no: 5620, vr. 40b)

Klâsik Türk edebiyatındaki muvaşşahlar üzerine daha derin araştırmalar yapıldıkça çok daha farklı örneklerle karşılaşılacağına şüphe yoktur. Edebiyatımızda bu tarza ait tespit edilen örnekler incelendiğinde, adın ya da sözün güç fark edileceği şekillerden ziyade sade ve kolay biçimlerin tercih edildiği görülmektedir.

³ Makalemizin sınırlarını aşacağını düşündüğümüz için muvaşşahların müdevver ve müşeccer gibi diğer örneklerini daha ayrıntılı olarak bir başka makalede değerlendireceğiz.

Batı edebiyatına ait bu tür örneklerde dört türlü yöntem uygulanmış ve bu yöntemlerin her biri de farklı bir adla anılmıştır:

* Mısraların ilk harfleri alınarak yapılanlara: akrostiş (acrostiche).

*Mısraların ortalarından alınan harflerle yapılanlara: mesostiş (mesostiche).

* Mısraların son harfleri alınarak yapılanlara: telestiş (telestiche).⁴

* Birinci mısranın birinci, ikinci mısranın ikinci, üçüncü mısranın üçüncü harfi şeklinde artarak devam edenlere: *cros acrostiche* adı verilir (Beckson – Ganz 1995: 4).

Batı edebiyatında karşımıza *cros acrostiche* çıkan bir başka akrostiş örneği de *word square* adıyla anılmaktadır. "Şiir gibi anlamlı dizelerden oluşmayan sadece aynı harf sayısına sahip kelimeleri kullanarak bir kare oluşturmayı hedefleyen bir türdür. Burada amaç satranç tarzı şiirdekine benzer bir şekilde yukarıdan aşağıya ve soldan sağa aynı şekilde okumaktır:

H E A R T

E M B E R

A B U S E

R E S I N

T R E N D" (https://en.wikipedia.org/wiki/Word_square)

Fars edebiyatı ile birlikte klâsik Türk edebiyatında dört şekilde oluşturulmuş örneklere de rastlanmaktadır. Fars edebiyatında çeşitli formlara uydurularak yazılan bu tarz şiirler *muvaşşah-ı muhayyez* (mezostiş), *mu'akkad tevşih*, *müşeccer tevşih*, *murabba tevşih* gibi adlarla anılmasına rağmen Türk edebiyatında, Fars ya da Batı edebiyatında olduğu gibi her biri için özel bir adlandırma yapılmamış; manzumenin başlığına ya da son mısralarına yerleştirilen tevşih veya *muvaşşah* kaydı ile şiirin akrostişli olduğu belirtilmiştir.

⁴ Telestiş ve mesostiş tarzında düzenlenmiş örnekler, günümüzde, çifte akrostiş adıyla anılmaktadır (Bkz. Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1986: I/ 282).

Çok az sayıdaki Türkçe manzumelerden ziyade Farsça şiirler söyleyen Sultan Veled (öl. 11 Kasım 1312)'in kaside nazım şekliyle yazdığı ve her beytin ilk mısralarının baş harflerinde "Mecdü'd-din Ali bin Muhammed" adının gizlediği Farsça muvaşşah manzumesi - Türkçe olmasa da- Anadolu coğrafyasında bir Türk şairi tarafından ortaya konmuş ilk örnektir denilebilir (Aydın 2019: IV/249-266).

Muvaşşah manzûmeler üzerine hazırlanmış kapsamlı bir çalışmada 23 şaire ait 39 muvaşşah örneğine yer verilmiştir (Yekbaş 2012: 7/3, 2649-2700). Bu örnekler şüphesiz türün Türk edebiyatındaki tüm örneklerini kapsamamaktadır. İncelemeler devam ettikçe, yeni mecmualar ve eserler tespit edildikçe sayının artacağı muhakkaktır. Nitekim Fuzûlî (öl. 1556) (Tarlan 1985: 88-90; Dilçin 1983: 493-494) ve Salâhî (Abdullah Salâhaddîn-i 'Uşşâkî, öl. 1782) gibi şairlerin yanı sıra yazdığı 14 muvaşşahla Türk edebiyatında bu türe ait en fazla örnek vermiş -makalemize konu olan- Cemâlî mahlaslı Hâfız Kâsım Cemâleddin (XIX-XX. Yüzyıl) gibi bazı şairlere ait muvaşşahlar bu sayıyı artırmaktadır.

Söz konusu araştırmada muvaşşah kaleme almış şairler şöyle sıralanmaktadır:⁵ (Gelibolulu) Sürûrî (öl. 1562) 1, 'Ubeydî (öl. 1573) 1, Mihri Hatun (öl. 1514-15) 3, Nazîr İbrâhîm (öl. 1774-75) 1, Karamanlı Aynî (öl. 1494) 1, Bursalı Feyzî (öl. 1771-72) 3,⁶ Medhî (XVI-XVII. Yüzyıl) 3, Fânî (1911-2007) 2, Bursalı Mustafa Eşref Paşa (1894) 2, Halîlî (öl. 1485) 1, Râcih (Ahmed Bâdî) (öl. 1908) 1, Edirneli Mustafa Kabûlî (öl. 1829) 1, 'Abdî (XV-XVI. Yüzyıl) 1, Edirneli Nazmî (öl. 1585-86) 4, Enderunlu Vâsîf (öl. 1824-25) 1, Seyyid Muhammed Şemsî (öl. 1812) 1, Bedr-i Dilşâd (XV. Yüzyıl) 1, Âsafî Dal Mehmed (öl. 1604) 1, Nakşî (öl. 1702-03) 3, Dilşâd Ömer (XV. Yüzyıl) 1, Refî'-i Kâlâyî (öl. 1823) 1, Ahmed Sûzî (öl. 1717-18) 1, Şeyh Ahmed (XVII. yüzyıl) 4.

Beyit sayıları 2 ile 33 arasında değişen 39 muvaşşahın 17'si gazel, 7'si mesnevî, 6'sı kıt'a, 5'i kasîde, 2'si nazm, 1'i müseddes, 1'i müstezâd nazım

⁵ Şairlerin ölüm tarihlerinden sonraki rakamlar, o şairin muvaşşah manzûmelerinin sayısını göstermektedir.

⁶ Bu şairin divanında, üçü "Ebced-i Muvaşşah" olarak adlandırılmış ebced-nâme olmak üzere 10 muvaşşah manzume bulunmaktadır. Bu manzumeler ayrı bir makalede değerlendirilecektir.

şekliyle kaleme alınmıştır. Kıt'a nazım şekliyle olanlardan 4'ü, "nazm" şeklinde yazılanlardan 1'i tarih manzumesi olarak düzenlenmiştir.

Şüphesiz Türk edebiyatında çok daha farklı ve ilginç muvaşşah örnekleri bulunmaktadır. Ancak bu makalenin temel konusu muvaşşahlar olmadığı için bu kadar bilgi ile yetinilmiştir.

2. Klâsik Türk Edebiyatında Silsile-nâme:

Arapça müteaddî (geçişli) bir fiil olan ve "bir şeyi diğer bir şeye bağlamak, iliştmek, zincir yapmak, birbirine ulamak; bir soyun şeceresini yapmak; suyu şelâle hâlinde dökmek" anlamındaki "selsele" (سلسله) fiilinden türetilmiş bir isim olan "silsile", "zincir, bağ; soy, sop, sülâle; bir zürriyet veya neslin kesintisiz devamını gösteren şecere" gibi anlamlara gelmektedir. Farsçada "mektup, kitap, risâle, bir şeyden haber veren vesika" anlamındaki "nâme" kelimesi ile birleşerek de birbiriyle soy bağı olan ailelerin ya da birbirine "el veren" meslek erbabının şeceresini, hiyerarşik yapısını gösteren vesikalar anlamında kullanılmaktadır (Usta 2006: 10; Pakalın 1983: 226; Hüseyin Kazım Kadri 1943: III/104).

İslam kültüründe ilk defa hadis ilminde kullanılmış olan "silsile" kelimesi, "sened" kelimesi ile aynı anlamda hadis râvilerinin kesintisiz Hz. Peygamber'e kadar ulaşmasını gösteren isimler zincirini ifade etmektedir. Bu doğrultuda silsile ya da sened, bir hadisi birbirinden rivayet ederek sonraki nesillere ulaştıran râvîlerin alış sırasına göre ve tarih unsuru (kronoloji) göz önünde bulundurularak zikredilmesi şeklinde anlamlandırılabilir (Küçük 2001: XXIII/154). Bu terim, sonraki dönemlerde siyer, tefsir, fıkıh, kelâm ve tasavvuf ilminde de yerini almıştır.

Tasavvuf ilminde silsile-nâme ya da tomâr olarak adlandırılan terim, bir tarikatta, bir önceki şeyhten aldığı icâzetle ve onun vefatıyla birlikte postnişin olmuş şeyhlerin sıralı listesini ifade etmektedir. Tarikat önderleri dışında nebîlerin, padişahların, vezirlerin, Hz. Muhammed'in soyundan gelenlerin, aynı soya mensup olanların; hüsn-i hat, tezhip ve musiki gibi "meşk" adı verilen ve usta-çırak ilişkisi ile belirli bir disiplin içerisinde öğretilen meslek veya sanatkârların soy ağacını (şeceresini) ya

da görev sırasını içeren eserler de silsile veya silsile-nâme adıyla anılmıştır.

“Silsile-nâme, Batı medeniyetinin ‘genealogie’ diye tanımladıkları, Türklerin soy ağacı veya şecere diye adlandırdıkları, ‘nesebnâme’ diye de bahsedilen, sülâlelerin (soyun) kimlerle akraba olduklarını gösteren bir nev’i şemadır” (Bayram 2000: 7) şeklinde yapılan tanımlamada, silsile-nâmede akrabalık ilişkisinin ön plana çıktığı görülmektedir. Büyük bir bölümü tomar şeklinde hazırlanmış bu tür örnekler içerisinde enbiyâ ve selâtin (Selçuklu ve Osmanlı hânedânı) silsilelerini gösteren yazmaların sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

“*Subhatü’l-Ahbâr* veya *Zübdetü’t-Tevârih* diye de adlandırılan bu tür, bir ağaç ve ağacın dalları şeklinde düşünülmekte, öyle çizilmekte ve genellikle Hz. Âdem’den başlatılmakta, peygamberler, Hz. Peygamber, dört halife verildikten sonra hangi aile veya hânedan için düzenlenmişse onlara geçilmektedir. Özellikle hânedanlar için düzenlenenler çoğunlukla minyatürlü olmakta, merkez kişiler (padişahlar, şehzadeler...) madalyon içinde renkli resimlerle verilmektedir (İstanbul Üniv. Nadir Eserler Ktp. No: nekty01441, vr. 2^b-42^b; Hüseyin 2000; Derviş Mehmed ve Musavvir Hüseyin 1968; Bayram 1977: 3/69-73).

Osmanlı hânedânı ile ilgili en eski silsile-nâme, Bayâtî Hasan b. Mahmûd (öl. H. 895/1489-90’dan sonra) tarafından kaleme alınmış olan *Câm-ı Cem-âyîn*’dir. H. 886/1481-82 tarihinde tamamlanmış olan bu eserde müellif, kendi zamanına kadar gelen Osmanlı padişahlarının her birinin ismini, bu isimlerin mânalarını, her padişahın şahsiyetini açıkladığı gibi ayrıca peygamberlerden, halifelerden, ünlü hükümdarlardan da söz etmiştir (Hasan bin Mahmûd-ı Bayatî 1331/1915; Kırzioğlu 1949: 371-403).

Görüldüğü üzere dinî ve tasavvufî ilimlerden sanata kadar geniş bir alanda karşımıza çıkan silsile-nâmeler içerisinde -makalemize konu olan muvaşşah silsile-nâmenin tasavvufî nitelik taşıması nedeniyle- tarikat silsile-nâmelerinden biraz daha söz edilmesi yerinde olacaktır.

Tasavvufi Silsile-nâmeler (Tarikat Silsile-nâmeleri):

Tasavvuf tarihi araştırmacısı Necdet Tosun'un Diyanet İslam Ansiklopedisi "Silsile" maddesinde belirttiğine göre "...tarikât silsilelerinin Hz. Peygamber ile başladığı kabul edilir. Geç döneme ait bazı Sünnî tasavvuf kaynaklarında Resûl-i Ekrem'in ilk dört halifeden her birine zikir öğrettiği ve bu yolla dört ayrı tarikâtın oluştuğu kaydedilmiştir. Bunlardan Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir ile devam eden silsilelerin zamanla yaygınlık kazandığı, Hz. Ali'den gelen silsilenin Aleviyye, Ebû Bekir'den gelenin ise Sıddıkiyye (Bekriyye) diye adlandırıldığı ifade edilmiştir. Tarikat silsilelerine bakıldığında Hâcegân tarikâtı ve Nakşibendiyye hariç diğerlerinin Hz. Ali'den geldiği görülmektedir." (Tosun 2009: 206-207)

Tasavvuf tarihinde gizli zikrin esas alındığı tarikât silsileleri Hz. Ebûbekir'e, açık ve yüksek sesle zikrin esas alındığı tarikât silsileleri ise Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır. Her tarikâtın meşâyih zincirini içeren silsile-nâmeleri de bu dayanak çerçevesinde oluşmuştur.

Hadis ilmindeki isnad geleneğinden etkilendiği tahmin edilen tarikât silsilelerinin ortaya çıkışı, muhtemelen tarikâtların oluşmaya başladığı XIII. yüzyıldan sonraki dönemlerde olmuştur. Her tarikatta meşâyih zincirinin halkalarını tanıtan silsile-nâmelerin de bu çerçevede bunu takip eden yıllarda kaleme alındığını söylemek yanlış olmayacaktır. Hemen hepsi genel anlamda "silsile-nâme" adıyla anılsa da tarikât silsile-nâmelerinin kapsam, nitelik ve konunun ele alınış metodu gibi kriterler açısından farklılık arz ettiği görülmektedir. Liste veya cedvel tarzında oluşturulan silsile-nâmelerden, *menâkıb-nâme* tarzında⁷ ya da *hâl tercümesi* tarzında⁸ kaleme alınmış silsile-nâmelere, tek bir tarikata mensup

⁷ Ahmed Eflâkî Dede (öl. H. 761/1360) tarafından kaleme alınan *Menâkıbü'l-Ârifin* adlı Farsça mensur eseri ile bu eserin Kemâl Ahmed Dede (öl. H. 1010/1601 veya H. 1024/1615) tarafından yapılan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı manzum muhtasar tercümesi (Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhâkı, No: 82, 152 vr.) bu türdendir. (Bkz. Nizam 2010: I-II; Canım 2013: 43/139-158).

⁸ Hocazâde Ahmed Hilmi Efendi (öl. H. 1332/1914)'nin kaleme aldığı "*Hadîkatu'l-Evliyâ*" [Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatu'l-Evliyâ*, Cilt: I-VIII, Bâb-ı 'Âli Caddesi 52 Numaralı Matbaa, İstanbul, H. 1318-1320 (1900-1902)] ile Hüseyin Vassaf (öl. 21 Ekim 1929)'ın *Sefînetü'l-Evliyâ* adlı beş ciltlik eserleri bu türdendir (Süleymaniye Ktp. Yazma Başlıklar, No: 2305-2309).

meşâyihî ele alanlardan farklı tarikatlara mensup meşâyihî ele alanlara kadar türünün pek çok farklı örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Tasavvufî silsile-nâmeleri, gösterdikleri özellikler açısından genel hatlarıyla şöyle tasnif etmek mümkündür:

- a. Bir Tarikatı Konu Edinen Silsile-nâmeler
- b. Bir Şeyhi Konu Edinen Silsile-nâmeler
- c. Belli Bir Bölgedeki Meşâyihî Konu Edinen Silsile-nâmeler
- ç. Silsile-nâme Adı Taşımadığı Halde Şeyhlerin Menkıbelerini ve Hal Tercümelerini İçeren Kitaplar
- d. Biyografi ya da Menkıbeye Yer Vermeden Belli Bir Tekkenin veya Bölgenin Şeyhlerini Kronolojik Olarak Kaydeden Eserler
- e. Tüm Tarikat ve Şeyhlere Ait Tarikat Silsilelerini İçeren Eserler
- f. Şematik Silsile-nâmeler (Kara 1998: 8/17; Usta 2006: 52-61)

Silsile-nâmeleri daha geniş boyutlarda sınıflandırmak mümkün olabildiği gibi bazı silsile-nâme örneklerini de taşıdıkları özellikler nedeniyle birden fazla grup içinde değerlendirmek mümkün görünmektedir. Zira zaman zaman iki hatta üç gruba ait özelliklerin tek bir silsile-nâmede birleştiğine de şahit olabilmekteyiz.

Yazma eser kütüphanelerine ait katalogların ve biyografik eserlerin taranması sonucu 50 civarında Türkçe manzum silsile-nâme tespit edilmiştir. Bazı müelliflerin birden fazla manzum silsile-nâme yazdığı gözlenmiştir. Tespit edilen örneklerin çok azı müellifin kendi soyunu konu almakta, büyük bir bölümü ise “bir tarikatı konu edinen silsile-nâmeler” grubunun özelliklerini taşımaktadır. Bu manzum silsile-nâmelerin her birini ayrıntılı olarak tanıtmak makalemizin sınırlarını zorlayacağı için makalemize konu olan muvaşşah silsile-nâmenin müellifinin Uşşâkî olması nedeniyle Uşşâkî silsile-nâmelerini listelemekle yetinilecektir:⁹

⁹ Listede, silsile-nâmenin müellifi, silsile-nâmenin adı, hangi tarikata ait olduğu, nazım şekli ve beyit sayısı ile -yer darlığından dolayı- yalnızca bir yazmasının künyesine yer verilmiştir. Ayrıca, konunun gün yüzüne çıkartılması için “Türk Edebiyatında Silsile-nâmeler” başlıklı bir doktora tezinin, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı bünyesinde Münevver Hilal Okur tarafından, Nihat Öztoprak danışmanlığında yürütülmekte olduğunu haber verelim.

Manzum Uşşâkî Silsile-nâmeleri:

Sıra No	Müellifin Adı	Eserin Adı	Tarikat, Nazım Şekli, Beyit Sayısı	Nüshası
1	Kuloğlu Şeyh Hacı İlyâs (öl. 1657-8)	<i>Silsile-nâme-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, kıt'a (39 beyit)	Manisa İl Halk Ktp. No: 45 Hk 6266, vr. 309 ^a -310 ^a
2	Şeyh Seyyid Mehmed Cemâleddin 'Uşşâkî (öl. 1750-51)	<i>Silsile-i Tarîk-i 'Uşşâkiyye</i>	Uşşâkî, mesnevi (94 beyit)	Ankara Milli Ktp. No: 06 Mil Yz FB 339, vr. 75 ^b -78 ^a
		<i>Silsile-nâme-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, mesnevi (89 beyit)	Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud, No: 2684, vr. 14 ^a -15 ^a
3	Şeyh Ahmed Hüsâmeddîn (Hüsâmî) Uşşâkî (öl. 1754)	<i>Silsile-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, mesnevi (168 beyit)	Ankara Millî Ktp., No: 06 Mil Yz FB 327, vr. 1 ^b -5 ^a
4	İsmail Hikmetî (öl. H. 1187/1773)	<i>Kasîde-i Silsile-nâme-i Tarîk-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, kasîde (15 beyit)	İBB Atatürk Kitaplığı, No: OE_Yz_1545_02, vr. 130 ^b -131 ^a .
5	Salâhî (Salâhaddîn-i Uşşâkî, 1705 - 27 Aralık 1782)	<i>Silsile-i Pîrân ('Uşşâkî)</i>	Uşşâkî, kasîde (29 beyit)	İBB Atatürk Kitaplığı, No: OE_Yz_0263, vr. 76 ^{ab}
6	Karacasulu Semiz-zâde (Yemez-zâde) Şeyh Süleyman Rüşdî el-Uşşâkî el-Halvetî (1768 - 1855-6)	<i>Der-Beyân-ı Silsile-i Silk-i Mesâlike-i Hüsâmeddîn 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, kasîde (64 beyit)	Ankara Milli Ktp. No: 06 Mil Yz FB 332, vr. 8 ^b -10 ^a
		<i>Silsile-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, kasîde (61 beyit)	İstanbul Nadir Eserler Ktp., No: neky02802, vr. 2 ^a -3 ^a
		<i>Silsile-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, kasîde (71 beyit)	İstanbul Nadir Eserler Ktp., No: neky02802, vr. 3 ^b -4 ^b
7	Hâfız Cemâleddin Kâsım (XIX. Yüzyıl)	<i>Silsile-nâme-i Tarikat-ı 'Aliyye-i 'Uşşâkî (Silsile-i Hadîka-i 'Uşşâk / Sünbûle-i Hadîka-i Müştâk)</i>	Uşşâkî, mesnevi (297 beyit)	İBB Atatürk Kit., No: OE_Yz_0411_02, vr. 48 ^b -55 ^a
		<i>Silsile-nâme-i Tarikat-ı 'Aliyye-i 'Ulviyye-i Hüsâmeddîn 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî, kasîde (86 beyit)	İBB Atatürk Kit., No: OE_Yz_0411_03, vr. 57 ^b -59 ^a

II-HÂFİZ CEMÂLÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Cemâlî'nin hayatı hakkında şimdilik Silsile-nâme'sinin de kayıtlı bulunduğu yazmadan başka bir kaynak bulunamamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı (No: OE_Yz_0411_02, vr. 48^b-55^a)'nda kayıtlı olan sözü edilen yazmaya göre şairin mahlası "Cemâlî", adı Cemâleddîn'dir. Hâfız olarak da anılan şairin bazı manzumelerinde "Kâsım", "Hâfız Kâsım" mahlaslarını kullandığı görülmektedir. Silsile-nâme'sinden anlaşıldığına göre Uşşâkî tarikatına mensup olup Şeyh Fuzaleddin'e bağlıdır. Yazmanın sonundaki kayda göre 1888'de şair Cemâlî'nin hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Şiirleriyle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

1. Silsile-nâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Uşşâkî

Hâfız Cemâlî'nin Silsile-nâmesi "Silsile-nâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Uşşâkî" başlığını taşımakta olup bugüne kadar İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı (No: OE_Yz_0411_02, vr. 48^b-55^a)'nda kayıtlı olan tek nüshası tespit edilebilmiştir. Bu makalede, sözü edilen bu nüsha değerlendirilmiştir. Şairin 297 beyitlik mesnevi nazım şekliyle kaleme aldığı bu silsile-nâmenin dışında kaside nazım şekliyle kaleme aldığı 86 beyitlik diğer bir Uşşâkî silsile-nâmesi farklı bir manzume olarak değerlendirilmiştir.

2. Diğer Manzûmeleri:

Hâfız Cemâlî Kâsım'a ait muvaşşah manzûmenin kayıtlı olduğu yazmada, şaire ait başka manzûmeler de yer almaktadır. Mecmuadaki sıraya uygun olarak bu manzûmeleri kısaca şöyle tanıtabiliriz:

İlk manzûme (vr. 55^b), Uşşâkî Şeyhi Fuzâleddîn'in oğlu 'Alî Vasfî'nin doğumu için söylenmiş bir tarihtir. Kaside tarzında kafiyeli 17 beyitlik bu manzûmede hem târîh-i tâm hem de lugaz yoluyla 1305 tarihine işaret edilmiştir.

"**Murg-ı cân**" eş 'azm-i nâsût eyleyüp lâhûtdan
Lâne-i "**Hû**" da karâr edüp tamâm oldu umûr

Cemâliyâ çi hoş târîh biri tâm biri luğaz
*Safâ geldi tavr-ı insâna efendim turfe hûr*¹⁰ (1305) (Beyit: 16-17)

"*Destûr Pâdişâh*" başlıklı ikinci manzûme (vr. 56^a), "eyle sultânım" redifli 5 beyitlik bir nutuktur.

"*Mu'ammâ-yı 'Acâyib-i Fünûniyye-i Garâyib*" başlıklı 5 beyitlik üçüncü manzûme (vr. 56^b), başlığında da ifade edildiği gibi hakikaten acayip ve garip bir muammâdır. Bu muammânın sonunda "*Yedi harf yedi noktadan Mehmed 'Alî isimleri istihrac olunur*" açıklamasına yer verilmiştir.

"*Silsile-nâme-i Tarikat-ı 'Aliyye-i 'Ulviyye-i Hüsâme'ddîn 'Uşşâkî*" başlıklı dördüncü manzume (vr. 57^b-59^a) de Hz. Ali'den Şeyh Fuzâleddîn'e kadarki Uşşâkî şeyhlerini konu edinen ikinci bir silsile-nâmedir. Kaside tarzında kaleme alınmış 86 beyitlik bu silsile-nâme, makalemize konu olan muvaşşah silsile-nâmenin başında yer alan Farsça beytin ardından,

"Hamdülillâh [kim] hakikat bize ihsân eyledi
Nûr-ı zâtın nihân içre şöyle i'lân eyledi"

matlaıyla başlamaktadır.

Yazma nüshada, bundan sonra, kafiyele seslerin esas alındığı muvaşşah olarak düzenlenmiş 3 mütekerrir muhammese (vr. 59^b-60^b) yer verilmiştir. İlki Hz. Peygamber, ikincisi Hz. Ali, üçüncüsü de Hz. Hüseyin için kaleme alınmış birer na't olan bu üç muhammes de aynı tarzda düzenlenmiştir: Hepsi de beşer bent olan bu muhammeslerin nakarat olarak tekrarlanan (mütekerrir) mısraını hariç tuttuğumuzda, diğer mısralar ilk bentte "elif" (ا), ikinci bentte "nun" (ن), üçüncü bentte "re" (ر), dördüncü bentte "be" (ب), beşinci bentte de "ye" (ي) sesleri ile kafiyelelenmiştir. Bu beş ses, manzumelerin altında "اَنْ رَبِّي" (*enne Rabbî*) şeklinde birleştirilmiş ve yan yana dörder kez kaydedilmiştir. Bu kayıta, söz konusu Arapça terkinin muhammeste dört kez oluşmasının etkili olduğu sanılmaktadır.

Yazma nüshada bundan sonraki bütün manzumeler kaside tarzında kafiyelelenmiştir. 29 beyitlik sekizinci manzume (vr. 60^b-61^a), ehl-i beyt ve

¹⁰ Beytin her iki mısraında da vezin aksamaktadır.

on iki imamın övgüsünde kaleme alınırken, bir sonraki sayfada (vr. 61^b) ise 9'ar beyit hâlinde iki manzumeye yer verilmiştir: Dokuzuncu manzume, “*Der-makâm-ı tereccî be-‘azîzem mî goftem*”; onuncu manzume ise “*Der-‘âlem-i ma’nâ dîdem mî goftem*” başlığını taşımaktadır.

“*Der-na’t-ı ‘azîzem el-Hâc İbrâhîm Fuzâleddîn ber-tarz-ı mu‘ammâ mî goftem*” başlıklı 9 beyitlik on birinci manzûme (vr. 62^a), her ne kadar mu‘ammâ olarak adlandırılmış olsa da aslında her beytin ilk mısralarının son sesleri esas alınarak “*Fuzâleddîn*” [(فضال الدين (ف ض ال ال د ی ن))] adına düzenlenmiş bir muvaşşaktır. Aynı sayfada yer alan “*elinden el-amân*” redifli diğer manzume ise 7 beyitlik bir münâcâttır.

On üçüncü manzume (vr. 62^b), 7 beyit hâlinde yazılmış bir na’ttır. Bu manzumede “*Mevlâm Hû Hû, pîrim Hû Hû, şeyhim Hû*” sözlerinin her beytin sonunda okunması istenmektedir. Aynı sayfadaki “*Der-bâb-ı vuslat mî goftem*” başlıklı vuslat konusunun işlendiği manzume, 5 beyittir.

Bir sonraki sayfada (vr. 63^a) yer alan “*Der-bâb-ı vuslat be-‘azîzem mî goftem*” başlıklı, yine vuslat konusunun ele alındığı on beşinci manzume 7 beyit; “*Der-makâm-ı hayret mî goftem*” başlıklı manzume ise 5 beyittir.

63^b-65^b sayfaları arasında 7’şer beyit hâlinde düzenlenmiş kaside tarzında kafiyeli 9 muvaşşah manzume yer almaktadır. Bu manzumelerde gizlenen kelime ve terkiplerde, her beytin ilk mısraının son sesleri esas alınmıştır. Manzumelerin her birinin başlığında “*ber-tarz-ı mu‘ammâ*” ifadesine yer verilmiştir. Bu muvaşşahlardan münâcât türündeki ilkinde “*nûr-ı Hudây*” (نور خدای), “*Şeyh Cemâleddîn*” hakkındaki ikincisinde “*nûr-ı a‘zam*” (نور اعظم), “*Şeyh Salâhaddîn*” hakkındaki üçüncüsünde “*nûrâ nûr*” (نور نور), “*Şeyh Muhammed Zühdi*” hakkındaki dördüncüsünde “*ism-i a‘zam*” (اسم اعظم), “*Şeyh ‘Aliyyü’l-Gâlib*” hakkındaki beşincisinde “*Ehlullâh*” (اهل الله), “*Şeyh Muhammed Tevfîk*” hakkındaki altıncısında “*kadr-i a‘lâ*” (قدر اعلا), “*Şâh Hulûsî*” hakkındaki yedincisinde “*yemm-i ‘irfân*” (یَمِّ عرفان), “*Şeyh Hasan Şükrî Dede*” hakkındaki sekizincisinde “*merd-i Hudây*” (مرد خدای) ve “*Şeyh Fuzâleddîn el-Hâc Şeyh İbrâhîm*” hakkındaki dokuzuncusunda da “*nesîm-i sabâ*” (نسیم صبا) terkipleri gizlenmiştir.

Şâirin mecmuada kayıtlı son iki manzûmesi (vr. 66^a), beşer beyitlik tarih manzûmeleridir. “*Târîh-i İrtihâl-i Şeyh Hasan Şükrî Kâdî-i Karyevî*”

başlıklı ilk manzûme Farsçadır. Noktalı (cevher) harfler gözetilerek düzenlenmiş son beyitte ebced hesabıyla 1303 tarihi yer almaktadır. "Târîh-i İrtihâl-i Şeyh-zâdemiz 'Aliyyü'l-Vasfî Kâdî-i Karyevî" başlıklı son tarih manzumesi Türkçedir. 1304 tarihini veren bu manzume de noktalı (cevher) harfler esas alınarak ve tamiyeli olarak düzenlenmiştir.

Bu açıklamalar doğrultusunda şairimizin -makalemize konu olan muvaşşah silsile-nâmesinden başka- 26 manzumesinin daha bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu manzumeleri genel olarak tasnif ettiğimizde kaside tarzında 1 *Uşşâkî silsile-nâmesi*; biri doğum, ikisi ölüm nedeniyle söylenmiş 3 tarih manzumesi; 1 nutuk, 1 mu'ammâ; 3'ü muhammes, 10'u kaside tarzında düzenlenmiş olmak üzere toplam 13 muvaşşah; 7'sinin de münâcât, na't ve diğer konularda yazılmış kaside tarzında kafiyeleli manzumeler olduğu görülmektedir.

III-SİLSİLENÂME-İ TARİKAT-I ALİYYE-İ UŞŞÂKÎ

Hâfız Cemâlî'nin "Silsile-nâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Uşşâkî" başlığını taşıyan Silsile-nâmesinin bugüne kadar tespit edilebilen tek nüshası İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı (No: OE_Yz_0411_02, vr. 48^b-55^a)'nda kayıtlıdır. Silsile-nâme üzerine gerçekleştirilen bu çalışma sözü edilen bu nüshaya dayanmaktadır.

1. Eserin Şekil Hususiyetleri:

Hâfız Cemâlî'nin "Silsile-nâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Uşşâkî" başlıklı manzumesi Farsça bir müfretle başlar, müfret hariç toplam 297 beyit olup aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla yazılmış küçük bir mesnevidir. Şekil yönünden manzumede üç hususiyet vardır: mesnevi, silsile-nâme, muvaşşah.

Manzume, her beyti kendi içinde kafiyeleli olmak üzere mesnevi nazım şekliyle düzenlenmiştir. Bilindiği gibi şairler, umumiyetle 100 beyit ve üzeri manzumelerde kafiye sıkıntısı çekmemek için mesnevi nazım şeklini tercih ederler. Cemâlî de bu manzumesinde öyle yapmıştır.

Manzume, konusu itibarıyla Uşşâkî tarikatının silsile-nâmesi olmakla beraber baştan sona muvaşşah hususiyetle tertip edilmiştir. Önce

ilk 19 beyitte “Bismillâhirrahmânirrahîm”in mısraların ilk ve son harflerine yerleştirildiği görülmektedir. Bu çift taraflı muvaşşah yapıdan sonra 20-143. beyitler arasında Fatiha sûresi mısraların sonuna yerleştirilmiş, ardından aynı şekilde 144-153. beyitler arasında “âmin, sümme âmîn” ibaresi, 154-169. beyitler arasında “yâ mu’în ileyke nesta’in” ibaresi, 170-216. beyitler arasında İhlas sûresi, 217-293. beyitler arasında ise Sâffât sûresinin son üç âyeti (180, 181, 182) ve son olarak 294-297. beyitler arasında “âmîn” kelimesi yerleştirilmiştir.

Anlatılan bu muvaşşah tertibini liste halinde şöyle gösterebiliriz:

Bismillâhirrahmânirrahîm	1-19. beyitler
Fâtiha sûresi	20-143. beyitler
âmîn sümme âmîn	144-153. beyitler
yâ Mu’în ileyke nesta’in	154-169. beyitler
İhlâs sûresi	170-216. beyitler
Sâffât sûresinin son üç âyeti	217-293. beyitler
âmîn	294-297. beyitler

Mesnevi nazım şeklinde muvaşşah tertibiyle yazılmasının dışında manzumenin diğer bir hususiyeti de silsile-nâme türünde oluşudur. Bu durum, esere zengin ve renkli bir yapı kazandırmıştır. Manzumenin temel amacı Uşşâkî silsilesini oluşturmak olduğu için beyitlerine Hz. Ali’den başlayarak Hacı İbrahim’e kadar Uşşâkî şeyhleri sırasıyla kaydedilmiştir. Şeyh Fuzaleddin, şair Hâfız Cemâlî’nin de bağlı bulunduğu şeyhidir. Onun için bir beytinde “*Efendim müşşidim şeyhim pîrim o / Hem ‘azîzim cânda cânım sırrım o*” (b. 275) der. Manzûmede, toplamda kırk yedi şeyhin ismi kayıtlıdır. Her bir şeyhin nâmı, mahlası, lakabı vs. özellikleri belirtilmiş, çeşitli vasıfları kaydedilmiştir.

2. Muhteva Hususiyetleri:

Bu manzumenin tertip amacı “Silsile-nâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Uşşâkî” başlığından da anlaşılacağı üzere Uşşâkî tarikatının şeyh silsilesini/şeceresini nazm etmektir. Kendisi de Uşşâkî olan manzumenin şairi Hâfız Cemâlî, 25 Zilhicce 1305 / 2 Eylül 1888’de kaleme aldığı bu

mesnevisinde Hz. Ali'den, silsile-nâmenin telif tarihine kadar şeyhlik makamında bulunanları kronolojik olarak sırasıyla isim isim zikretmiştir. Silsile-nâmede Hz. Ali'den başlayarak Şeyh Fuzalettin Hacı İbrahim'e kadar 47 şeyhin adını, lakabını ve bazı özelliklerini kaydetmiştir. Onlardan söz ederken kimden dersler aldığı, yerine kimin geçtiği, kimleri yetiştirdiği ve en önemli özelliklerinden bazılarını övücü sözlerle dile getirmiştir. 47 şeyhi sıralarken Şeyh Ömer Halvetî ve Şeyh Hüsameddin Efendileri "Pîr" olarak anmıştır. Bilindiği üzere pîr, kurucusu veya tarikat içinde kol kurucuları için kullanılan bir unvandır. Şeyh Ömer Halvetî Pîr-i evvel olup Halvetiliğin kurucusudur, Şeyh Hüsameddin ise "pîr-i sani" olarak anılır.¹¹ Silsile-nâmede zikredilen şeyhlerin isim ve lakapları şöyledir:

Şâh Aliyyü'l-Murtazâ (Hz. Ali), Hasan-ı Basrî, Habîbü'l-Acemî, Dâvûd-ı Tâî, Ma'rûf-ı Kerhî, Şeyh Sırrî, Cüneyd-i Bağdâdî, Şeyh Mîm-şâd-ı Dîneverî, Şeyh Muhammed-i Dîneverî, Şeyh Muhammed Umdetü'l-Bekrî, Şeyh Veciheddîn, Suhreverdî Ziyâeddîn (Ebu'l-Habîb Abdulkâhir), Şeyhü'l-Ebherî Kutbüddîn, Şeyh Muhammed Necâşî, Şeyh Şihâbüddîn-i Tebrîzî, Şeyh Cemâleddîn, Şeyh İbrâhim Zâhid-i Geylânî, Muhammed Geylânî, Pîr Ömerü'l-Halvetî, Muhammed Mîrim, İzzeddin, Sadreddin-i Hıyâvî, Şiroânî Seyyid Yahyâ, Şeyh Muhammed-i Erzincânî, Şeyh İbrâhîm Tâceddîn-i Kayserî, Şeyh Alâeddin-i Uşşâkî, Ahmed Yiğitbaşı, Hâcî-i Karamânî, Ümmî Sinân, Ahmed-i Semerkandî, Pîr Hûsâmed(din), Seyyid Memîcân, Ömer Karîbî, Âlim Sinân, Şeyh Muhammed-i Keşânî, Şeyh Halîl, Abdülkerîm-i Keşânî, Şeyh Osman Sıdkî, Muhammed Hamdî-i Bağdâdî, Şeyh Cemâleddîn, Salâhaddîn, Muhammed Zühdî, Ali Vasfî, Şeyh Muhammed Tevfik, Şehâbeddin, Şeyh Hulûsî, Şeyh Hasan Şükrî, Şeyh Fuzâleddîn (Hacı İbrâhîm).

Şair Cemâlî'nin şeyhler hakkında verdiği bilgilere örnek olması bakımından Şeyh Veciheddin için yazdıkları aşağıya kaydedilmiştir. Buna göre Şeyh Veciheddin "Hû'nun tefsirini yapmış ve onun "hû" tasviri âleme lügaz¹² olmuştur. Muhammed Bekrî onun elinden sahba nûş

¹¹ Pirlerin sıralanışı tarikat kollarına göre tabii olarak farklılık gösterebilir.

¹² Lügaz: Klasik Türk edebiyatında cevabı insan isminden başka herşey olabilen bilmecelere lügaz denir. (Çelebioğlu ve Öksüz 1995: 17)

edince varlığını fani kılmış, ney gibi hakikat sırlarını söyler olmuştur. O böyle nice susamış gönülleri vefa sofrasında safa kadehi sunarak hikmete kandırmıştır. Arş, kürsi, ferş, çarh, dokuz felek ve melekler onun sırrını anlayamaz. Ondandır da şeyhlik makamını Ziyaeddin Sühreverdi aldı ve o andan itibaren ehl-i yakîn oldu.”

Şeyh Vecîheddîn idüp tefsîr-i Hû
Lugaz oldu ‘âleme tasvîr-i Hû

Muhammed Bekrî yedinden çün sahbâ
Nûş idince varlığın kıldı fenâ

Teşne-leb iken efendim oldu rey
Sırr-ı hikmet söyler oldu misl-i ney

Nice teşne kandırup virdi nevâ
Bezî idüp câm-ı safâ hân-ı vefâ

‘Arş u kürsî ferş ü çarh u nüh felek
Sırrına iz’ân idemez hem melek

Aldı andan Sühveredî Ziyâeddîn
Oldı ol dem ol dahî ehl-i yakîn (70-75. beyitler)

Cemâlî yukarıdaki örnekte olduğu gibi 47 şeyhi sırasıyla tasvir etmiş, silsile-nâmesini dikkat çekici hale getirmek için de onu muvaşşah sanatına göre tertip etmiştir. Manzumenin ilk 19 beytinde mısraların hem ilk harflerine hem de son harflerine besmele harflerini yerleştirmiştir. 20-143. beyitlerin son harflerine ise Fatiha sûresini yerleştirmiştir. 144-169. beyitler arasına ise “amin, sümme amin, ya Mu’în, ileyke nesta’in” ibaresini koymuştur. Sonra muvaşşahına 170-216. beyitleri arasına yerleştirdiği İhlas sûresi ile devam etmiştir. Daha sonra 217-297. beyitlerin kafiyelerine “Sübhâne Rabbike Rabbi’l-‘izzeti ammâ yesîfûn ve selâmün ‘ale’l-mürselîn (ve ‘alâ âlihîm ve ehli beytihim) ve’l-hamdülillâhi Rabbi’l-‘âlemîn,¹³ âmin” âyetlerini yerleştirmiştir.

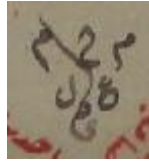
Bu haliyle silsile-nâmeyi Türk edebiyatının en uzun muvaşşah metinlerinden biri sayabiliriz. Şair Cemâlî, silsile-nâmesine besmele,

¹³ Bu metin Sâffât sûresi 180-182. âyetlerdir. Ancak dua mahiyetinde okunurken arasına (ve ‘alâ âlihîm ve ehli beytihim) ibaresi de getirilebilmektedir. Âyetlerin mealleri şöyledir: “Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selam olsun! Âlemlerin Rabbi olan Allah’a da hamd olsun!” (Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî 1993: 451)

sûreler ve bazı âyetleri muvaşşah olarak yerleştirmekle metnini daha anlamlı ve dikkat çeker hale getirmiştir.

Manzumenin son bölümünde ise Cemâli (280-297) Fatiha ve İhlas sûresinin âyetlerini mısra ve beyitlerde tekrar vermiştir. Sonra Allah'ın hidayetini talep edip Hz. Peygambere, âline, ashabına ve Hz. Ali'ye, silsilenin başından beri zikrolunanların ruhlarına Fatihalar okuma talebiyle manzumesini tamamlamıştır.

Manzumenin sonunda kim tarafından yapıldığı belli olmayan harf, kelime ve şekillerden oluşan bir takım düzenlemelere yer verilmiştir. Aşağıya resimleri yerleştirilen bu yapının başında harflerle "Muhammed, Ali" yazılıdır. Hemen onun altında nefsin mertebeleri basamaklar halinde kaydedilmiş, her basamakta yer alan nefse karşılık makam ismi verilmiştir. Bu makamların tedrici olarak aşılması suretiyle Hz. Ali ve Hz. Muhammed (sav)'e manen ulaşılacağı vurgulanmaya çalışılmıştır.

محمد علی

محمد

علی

Muhammed

Ali

Ehadiyyet-i zāt | Şāfiyye

A'yān-ı şābite | Marziyye

Ḥaḳīkat-i Muḥammediyye | Rāziyye

Ervāh-ı mücerrede | Muṭma'inne

Nüfūs-ı mücerrede | Müllhime

'Ālem-i şehādet | Levvāme

İnsān-ı kāmil | Emmāre

Temmet.

IV-SONUÇ

Uşşâkî Silsile-nâmesi üzerinde yapılan bu çalışma neticesinde elde edilen sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

1. Türk edebiyatında manzum silsile-nâmeler de vardır. Onlar içinde 297+1 beyitle en hacimlilerden birisi bu makalede tanıtılan Hâfız Cemâlî'nin silsile-nâmesidir.

2. Tarikatler tarihinde ne kadar tarikat varsa ve onların da ne kadar kolları varsa o sayıda manzum veya mensur silsile-nâmenin olabileceği tahmin edilebilir. Bu durum, Türk edebiyatında silsile-nâmelerin yeri hakkında bize bir fikir vermektedir.

3. Tarikat şeyhlerinin isim, lakap, eğitimi, yetiştirdiği öğrencileri, faaliyetleri vb. bilgiler ihtiva eden silsile-nâmeler, tarikat tarihi bakımından önemli vesika hüviyeti taşırlar.

4. Günümüzde akrostiş adıyla da anılan Türk edebiyatındaki muvaşşah manzûmeler arasında Cemâlî'nin Silsile-nâmesinin önemli bir yeri vardır.

5. Hâfız Cemâlî'nin Silsile-nâmesinde vezin hataları çok, edebî sanatlar yok denecek kadar az olduğu için edebî değeri azdır diyebiliriz. Ancak kafiye mevkiinde besmele, Fatıha sûresi, İhlas sûresi ve bazı âyet ve dua ibarelerinin muvaşşah olarak yerleştirilmesi, manzum tertip edilmesi, belge değerinin olması onun yabana atlamayacak bir metin olduğunu göstermektedir.

V-KAYNAKÇA

AKKUŞ, Mehmet (1998), *Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: MEB Yay.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (1986), Cilt: 1, İstanbul: Ana Yayıncılık.

AYDIN, Şadi (2004), "Türk Edebiyatı'nda Farsça Divân ve Divânçeler", *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 32-40.

AYDIN, Şadi (2019), "Sultan Veled Divânı'nda Bulunan Muvaşşahlar", *Journal of Awareness*, 4/2, 249-266.

BAYRAM, Sadi Bayram (Mart 1977), "Madalyonlu Silsilenâmeler", *Milli Kültür*, Kültür Bakanlığı Yay., 1/3, 69-73.

BAYRAM, Sadi (2000), "Vakıflar Genel Müdürlüğünde Bulunan 1682 Tarihli Silsile-nâme", *Silsile-nâme / Genealogical Tree*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıfbank Yay.

- BECKSON, Karl – Arthur GANZ (1995), *Literary Terms: A Dictionary*, New York: The Noon Day Press.
- BİTİÇİ, Takhidin (2001), *Münîri-i Belgrâdî ve Silsiletü'l-Mukarrebîn Adlı Eseri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE. Temel İslâm Bilimleri ABD. Tasavvuf BD., İstanbul.
- CANIM, Rıdvan (2013), “Klasik Türk Edebiyatında Menâkıb-nâmeler”, *Avrasya Etüdleri*, 43, 139-158.
- CANPOLAT, Mustafa (1982), ‘Ömer Bin Mezîd, *Mecmû’atü’n-Nezâ’ir*, Ankara: TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998), “Harflere Dair”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: MEB Yay., 599-606.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil ve Yusuf Ziya ÖKSÜZ (1995), *Türk Bilmeceler Hazinesi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- DEĞİRMENÇAY, Veyis (1998), *Tevşihat*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Derviş Mehmed b. Ramazan ve Musavvir Hüseyin (1968), *Subhatü'l-Ahbâr (Haberler Tesbihi)*, İstanbul: Doğan Kardeş Mat.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- DONUK, Suat (2020), “Türk Edebiyatında Silsilenâme ve Seyyid Ahmed Cezbî'nin Câmi'ü's-Silsile Adlı Silsilenâmesi”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 6/1, 16-36.
- Ebû Naşr İsmail b. Hammâd el-Cevherî (1987), *eş-Şihâhu Tâcu'l-Luğa ve Şihâhu'l-'Arabiyye*, thk. Ahmed Abdugafûr 'Atţâr, 4. Baskı, Kahire: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, Cilt I.
- EFENDİ, İlyas (1994), *İsmail Hakkı Bursevi'nin Kitabı's-Silsiletü'l-Celvetiyye'si*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE. Felsefe ve Din Bilimleri ABD., İslam Felsefesi BD., İstanbul.
- el-Çuraysî, Rıza Muhsin (1981), *el-Muvaşşahâtu'l-'Irâkiyye Munzu Neş'etih 'â ilâ Nihâyeti'l-Çarnî't-Tâsi 'a 'Aşer*, Irak: Dâru'r-Raşîd li'n-Neşr.
- ERTAYLAN, İsmail H. (1948), *Külliyât-i Dîvân-i Kabûlî*, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- GEZİCİ, Nuran (2019), *Menâkıb-ı Sünbülüyye (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE., Türk Dili ve Edebiyatı ABD., Kocaeli.

- Halîl b. Ahmed (1408/1988), *Kitâbü'l-Ayn*, (nşr. Mehdi el-Mahzûmî – İbrâhim es-Sâmerrâî), Beyrut, Cilt III.
- Hasan bin Mahmûd-ı Bayatî (1331/1915), *Câm-ı Cem-âyîn İsmiyle Silsile-nâme-i Selâtîn-i Osmânî*, (Nşr. Alî Emîrî), Dersa'âdet: Kader Matbaası. (<http://isamveri.org/pdfrisaleosm/R157942.pdf>)
- Hocazâde Ahmed Hilmi Efendi (1900-1902), *Hadîkatu'l-Evliyâ*, Cilt: I-VIII, Bâb-ı 'Âlî Caddesi 52 Numaralı Matbaa, İstanbul, H. 1318-1320 (1900-1902).
- Hüseyin Kazım Kadri (1943), *Türk Lügati*, Cilt: III, İstanbul.
- İbn Manzur, Ebu'l Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim (1968), *Lisânu'l-'Arab*, Cilt: II, Dâr-u Sadır ve Dâr-u Beyrut.
- KARA, İsmail (1998), "Silsile", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler / İsimler / Eserler / Terimler)*, Cilt: 8, Dergâh Yay., İstanbul, Ekim 1998, s. 17.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1949), "Bayatî Hasan b. Mahmud, *Câm-ı Cem-âyîn*", *Osmanlı Tarihleri*, İstanbul, s. 371-403.
- KİREMİTÇİ, Ferdi (2018), "Menâkıbnâme ve Silsile-nâme Türlerinin Manzum Bir Örneği: Kürkçübaşızâde Ali'nin 'Silsiletü'n-Nûr' Adlı Mesnevisi", *ASOS JOURNAL The Journal of Academic Social Science*, Yıl: 6, Sayı: 74, Temmuz 2018, s. 137-180.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli (1993), haz. Ali Özek vd., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/saffat-suresi-37/ayet-180/kuran-yolu-meali-5> (erişim tarihi 20.06.2021)
- KUT, Günay (1989), "Ahmedî", *TDVİA*, Cilt: 2, İstanbul, s. 165-167.
- KÜÇÜK, Raşit (2001), "İsnad", *TDVİA*, Cilt: XXIII, İstanbul, s. 154-159.
- Mehmed Sâmi', *Esmâr-ı Esrâr*, Cemâl Efendi Matbaası, İstanbul, H. 1316/1900.
- MERMER, Ahmet - KESKİN, Neslihan Koç (2005), *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.
- Musavvir Hüseyin (2000), *Silsile-nâme / Genealogical Tree*, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıfbank Yay., Ankara.
- NİZAM, Betül Sinan (2010), *Kemâl Ahmed Dede's Verse Narrative Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ (A Verse Version In The Menâkıbü'l-Ârifîn Tradition)=Kemâl Ahmed Dede'nin Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ Adlı*

- Mesnevisi (Menâkıbü'l-Ârifîn Silsilesinin Manzum Halkası)*, Cilt: I-II, Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Böl., Cambridge, ABD.
- PAKALIN, M. Zeki Pakalın (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Basımevi, İstanbul.
- ONAY, Ahmet Talât (1996), *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, (Haz. Prof. Dr. Cemal Kurnaz) Akçağ Yay., Ankara.
- ÖZÇELİK, Tuğba (2018), *Silsile-i Sünbüliyye (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE. Türk Dili ve Edebiyatı ABD., Kocaeli.
- Tâhirü'l-Mevlevî (1973), *Edebiyat Lügati*, (Neşreden: Kemal Edip Kürkcüođlu), Enderun Kitabevi, İstanbul.
- TARLAN, Ali Nihad (1985), *Fuzûlî Divanı Şerhi – III*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- TAVUKÇU, Orhan Kemal (2016), “Muvaşşah (Akrostiş)”, *Kültür Tarihimizde Gizli Diller*, (Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin), Ka Kitap, İstanbul, s. 257-273.
- TOPAL, Ahmet (2017), “DeneySEL Yönüyle Müselsel Gazel”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, Sayı: X-II, s. 165-178.
- TOSUN, Necdet (2009), “Silsile”, *TDVİA*, Cilt: 37, İstanbul, 2009, s. 206-207.
- USTA, Muhiddin (2006), *Tabibzâde Mehmed Şükrî ve Silsilenâme-i Sâfiyye İsimli Eseri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE., İlahiyat ABD., Tasavvuf BD., İstanbul.
- YEKBAŞ, Hakan (2012), “Divan Şairinin Sessiz ve Gizli Anlatımı: Muvaşşah”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 7/3, Summer 2012, p. 2649-2700.

VI-SİLSİLE-NÂME METNİ

48^b

Destür Yâ Şâh SİLSİLE-NÂME-İ TARİKAT-I 'ALİYYE-İ 'UŞŞÂKÎ ¹⁴ Bismillâhî'r-raḥmâni'r-raḥîm Müfred Men ne-ânem men ne-dânem ez zebânem ne-güyem Ne-meşâ'irem ne-mâhirem ki ez dilem mi-güyem ¹⁵ <i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>				
ب س م ع ل ل ه	Be (ب)	1	Bâ ile şod der-i dilden feth-i bâb Bârekallâh in kitâb-ı müsteṭâb	Be (ب)
	Sin (س)	2	Sîn-i Bismillâha kıldım iltimâs Selâmullâh ismi oldı hem esâs	Sin (س)
	Mim (م)	3	Mînet ü ḥamd ü şenâ şükr-i müdâm Mî-künem yâ Rabb <i>ilâ yevmi'l-kıyâm</i> ¹⁶	Mim (م)
	Elif (ا)	4	Ente Allâhü'l-'azîm yâ Rabbenâ <i>İnneke lâ taḥzenî yevmi'l-cezâ</i> ¹⁷	Elif (ا)
	Lam (ل)	5	Lisân-ı ḥameyi eyle selsebîl Le'âlî sır nişâr olsun yâ Cemîl	Lam (ل)
	Lam (ل)	6	Leyle-i firkatde koma vër vişâl Lübb-i eşyâdan kanam âb-ı zülâl	Lam (ل)
	He (ه)	7	Hüviyyet-i sârîden sır cânıma Hü ile olsun selâm cânânıma	He (ه)
ع ل ر	Elif (ا)	8	Oldı cânânım ḥabîb-i kibriyâ Aḥmed ü Maḥmûd Muḥammed Muşṭafâ	Elif (ا)
	Lam (ل)	9	Leyle-i İsrâda 'arz oldı cemâl Luṭf-ı Ḥaḳ'la 'âlemine oldı dâl	Lam (ل)
	Re (ر)	10	Resm ü sünnet farz-ile etdi karâr <i>Raḥmeten li'l-'âlemîn</i> ¹⁸ şod şehriyâr	Re (ر)

¹⁴ Nüsha kaydı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı., No: OE_Yz_0411_02, vr. 48^b-55^a. Başlığın sol üst tarafında "el-Mukaffâ be-hurûf-ı Seb' u'l-Mesânî ve'l-İhlâs ve âyetü'l-âhir Süre-i Sad (38. sûre) mî-goftem" ifadesi yer alırken hemen altında da "Silsile-i Hadeka-i 'Uşşâk / Sünbüle-i Hadîka-i Müştâk" açıklamasına yer verilmiştir.

¹⁵ Ben "o" (yani bilinen biri) değilim, (hiçbir şey de) bilmem. (Bu yüzden) dilimle ne söyleyebilirim. Ben şair değilim, hüner sahibi de değilim ki gönülden söyleyeyim.

¹⁶ Kıyamet gününe kadar.

¹⁷ Bu Arapça beyitin anlamı şöyledir: "Ey Rabbimiz! Sen yüceler yücesisin. Muhakkakkî sen(den dileğim) yaptıklarımızın karşılığını göreceğimiz kıyamet gününde beni üzme."

¹⁸ "Âlemlere rahmet olarak..." Enbiyâ sûresi 107. âyetten (21/107) iktibastır. Âyet mealinin tamamı: "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"

49 ^a		Ha (ح)	11	Hâl ile êdî ledün sırrın şarâh Haķîkatden ders alan buldı felâh	Ha (ح)	
		Mim (م)	12	Mîmdir anıñ perde-dârî ey hâķîm Mîm gidince ismi <i>Rahmâni'r-rahîm</i> ¹⁹	Mim (م)	
		Nun (ن)	13	Nûna vahdet sırrın izhâr eyleyen Nüş-ı Haydar'a şunlan nîm fîncân	Nun (ن)	
	عَلَف	Elif (ا)	14	İçüp anı Şâh 'Aliyyü'l-Murtażâ Oldı sâķî bezl êdüp h'ân-ı şafâ	Elif (ا)	عَلَف
		Lam (ل)	15	Leblerinden şundi ol cām-ı zülâl Luţf-ı Haķ'la nüş eden buldı vişâl	Lam (ل)	
		Re (ر)	16	Reyy olup kandı kâmusı oldı yâr Resm ü şüretde kalan oldı aġyâr	Re (ر)	
		Ha (ح)	17	Haydar-ı Kerrâr'a yâr êt ey Fettâh Hayy-ı bakî bulalım hem de felâh	Ha (ح)	
		Ye (ي)	18	Yek sırrından hâşıl oldı bitdi ney Baħr-i esrâr cûşa geldi êdî kay	Ye (ي)	
		Mim (م)	19	Muħammed 'Alî vü Allâhu hâķîm Mîhr-ı <i>Bismillahi'r-rahmâni'r-rahîm</i>	Mim (م)	
	عَلَف		20	Besmeleniñ on toķuz ġarfi şehâ ġayr-ı melfûz beş ġurûf u penç 'abâ	Elif (ا)	عَلَف
			21	ġârdeh ġarfi anıñ melfûz ey dellâl ġârdeh Ma'sûm-ı Pâk'a eyler delâl	Lam (ل)	
			22	Bulardır çok bâb-ı irşâda fettâh Bulara yâr olanlar bulur felâh	Ha (ح)	
			23	ġayr-ı teşdîd düvâzdeh ġarfi tamâm Mażharıdır anıñ on iki imâm	Mim (م)	
			24	Ey mażharu'l-ħamd-i zât-ı Aħad Âh efendim el-meded sizden meded	Dal (د)	
			25	Daħı Haydar ġasan Başrî'ye zülâl İçürüp eyledi anı pür-kemâl	Lam (ل)	
			26	Bezm-i 'irfân-ı şafâda ke's-i mül Nüş iden cânlara irdi bûy-ı gül	Lam (ل)	
			27	Niçe 'uşşâķı anıñ bir şâh-râh Cân virürlerdi ġuzûrunda her ġâh	He (ه)	
			28	Yedirüp öğretdi ol nûr-ı hüner Tûġî-i cânlara esrâr-ı şeker	Re (ر)	
			29	Gözedirdi dâ'imâ şart-ı edeb Bî-edeb maħrûm olur ez-luţf-ı Rab	Be (ب)	
		30	ġabîbü'l-'Acemî andan aldı tâ	Elif (ا)		

şeklinde dir. <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/enbiya-suresi-21/ayet-107/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 24.04.2021)

¹⁹ Rahman ve Rahim olan Allah.

	Zümre-i 'uşşâka oldu reh-nümâ		
31	Cüş idüp ol çeşme-i âb-ı zülâl Kandılar hep feyz-i Hâk'â ehl-i hâl	Lam (ل)	
32	Şems-i hikmet kâlblerin vârdi şu'â' Rüşen oldu cân u dil-şân ey şücâ'	'Ayn (ع)	
33	Cân u dilden eyleyenler iktidâ Feyz-i Hâk'la buldılar hep ihtidâ	Elif (ا)	
34	Tâlibâna şundi ol ke's-i kemâl Nüş idenler oldılar kâmil ricâl	Lam (ل)	
35	Ol dağı Dâvûd-ı Tâ'î 'ye himem Eyleyüp şundi aña ke's-i kerem	Mim (م)	
36	Nüş idüp şahbâ-yı zâtı ol dağı Cür'asını şundi 'uşşâka ağı	Ye (س)	
37	Şem'-i rüyına pervâne 'âşikân Hem gül-i vaşına bülbül şâdikân	Nun (ن)	
49b	38 Zümre-i 'uşşâkiyâna piş-vâ Oldı zîrâ vech-i pâki hâk-nümâ	Elif (ا)	
39	'Urvetü'l-vuşkâ ²⁰ durur yâ ile dâl İ'tişâm it bulmak isterseñ kemâl	Lam (ل)	
40	Hem dağı Ma'rûf-ı Kerhî şehriyâr İ'tişâm idüp aña şod yâr-ı gâr	Re (ر)	
41	Şâh-bâz-ı rûhı oldu zü'l-cenâh Dâm-ı 'unşurdan bulup fevz ü necâh	Hâ (ح)	
42	Râh-ı Hâk'da bezl idüp feyz ü himem Hidâyet eyledi niçe biñ ümem	Mim (م)	
43	Çavş-ı a'zam idi ol şâh bî-gümân Müstefid olurdu andan 'ârifân	Nun (ن)	
44	Mazhar-ı kül bûd zi_Ahmed Muştafâ Nîz hem-râzeş 'Aliyyü'l-Murtaza	Elif (ا)	
45	Dağı Şeyh Sırrî bulup andan kemâl Mazhar oldu sırr-ı Hâk'â bî-makâl	Lam (ل)	
46	Sakıt şehrinde açup dükkân-ı sır Eş-şalâ gelsün olan kurbân-ı sır	Re (ر)	
47	'Âşikîne şundi ol râz-ı kadeh	Hâ (ح)	

²⁰ "Kopmayan sağlam bir kulp" Bakara sûresi 256. âyetten (2/256) iktibastır. Âyet mealinin tamamı: "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O halde kim tâğûtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapaşğlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." şeklindedir. <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/bakara-suresi-2/ayet-256/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (Erişim tarihi: 24.04.2021)

	Câm-ı cân-efzâyıla vèrdi feraḥ		
48	Hestî-i mevhûmı berbâd eyledi Ba'de'l-harâb yine âbâd eyledi	Ye (ﺓ)	
49	Zât u ef'âl u şîfât oldu tamâm Sırr-ı Seb'a'l-meşânide ²¹ ve's-selâm	Mim (ﻡ)	
50	Cüneyd-i Bağdâdî andan ihtimâm Vèrdi emr-i ma'âda olup imâm	Mim (ﻡ)	
51	Sırr-ı mebde' ü ma'âda âşinâ Edüp niçe tâlibân buldı hidâ	Elif (ا)	
52	Nûr-ı irşâd-ile rûşen oldu bâl Niçe müstersidle buldı hüsn-i hâl	Lam (ل)	
53	Râh-ı Hâk'da kim çekerse çok emek Maşşad-ı akşâya ol bulmak gerek	Kef (ك)	
54	Devr idüp câm-ı şafâ andan dahı İrdi Şeyh Mim-şâd Dîneverî 'ye ahı	Ye (ﺓ)	
55	Her kime şundi yedinden câm-ı Hû Nüş idenler oldılar hayrân kamu	Vav (ﻭ)	
56	Şârib ü meşrûb şarâb âdemde dem Olursa hiç olur mu 'uşşâka gam	Mim (ﻡ)	ميم
57	Zâtını mir'ât idüp Hû'ya Hudâ Râ'î mer'î mir'âtdan olmaz cüdâ	Elif (ا)	
58	Görinür anda cemâl-i Lâ-yezâl 'Âşîkâna eyleyüp 'arz-ı kemâl	Lam (ل)	
59	Gösterüp yâ Rabbenâ râh-ı sedâd Hidâyet eyleyicek Şeyh Mim-şâd	Dal (د)	
50 ^a	60 Andan aldı Şeyh Muhammed Dîneverî Kemâlile boldı 'uşşâk serveri	Ye (ﺓ)	
	61 Eyledi irşâd niçe cân-ı bî-cân Câna cân itdi idüp vaşl-ı cânân	Nun (ن)	
	62 Nefhasıyla mürde-dil boldı ihyâ Cümle bî-cân cânlara virdi şafâ	Elif (ا)	
	63 Gül-i fanîden geçüp cân bülbülü Gülşen-i bâkîde vaşl oldu güli	Ye (ﺓ)	
	64 Gül-i bâkîye (i) dilerseñ sen şehâ Gel bu 'aşkıñ cür'asın nüş eyle tâ	Elif (ا)	ا

²¹ "İkişerden yedi, tekrarlanan yedili" anlamlarında olup klasik Türk edebiyatında Fatıha sûresi için kullanılır. Yedi ayetten meydana gelen sûre her namazda en az iki defa tekrar edildiği için böyle isimlendirilir. Hicr sûresi 87. âyette "Andolsun, sana (namazın her rekatında) tekrarlanan yedi âyeti ve şu büyük Kur'ânı verdik." buyurularak Fatıha sûresine işaret edilir.

65	Şeyh Muhammed 'Umdetü'l-Bekrî sülûk Eyleyüp sırrına ol oldı mülûk	Kef (ك)	وَأَنَّكَ مُشْتَقِيٌّ
66	Şarf-ı himmet kıldı tezkiye için Nefs ü kalbe dağı taşıfye için	Nun (ن)	
67	Şitâ eyyâmını dilden kıl refî' Nevbahâr ola diliñ mişl-i rebî'	'Ayn (ع)	
68	Ezhâr u eşmâr ile dil ola tâb Rûşen ide nûr-ı vañdet âfitâb	Be (ب)	
69	El-meded[d] yâ Rabbenâ senden meded Be-ħağğ-ı Şeyh Muhammed eyleme red	Dal (د)	
70	Şeyh Vecîhe'ddîn idüp tefsîr-i Hû Luğaz oldı çün 'âleme taşvîr-i Hû	Vav (و)	
71	Muhammed Bekrî yedinden çün şahbâ Nüş idince varlığın kıldı fenâ	Elif (ا)	
72	Teşne-leb iken efendim oldı rey Sırr-ı hikmet söyler oldı mişl-i ney	Ye (ي)	
73	Niçe teşne kandırıp virdi nevâ Bezî idüp câm-ı şafâ h'ân-ı vefâ	Elif (ا)	
74	'Arş u kürsî ferş ü çarh u nüh felek Sırrına iz'ân idemez hem meleğ	Kef (ك)	
75	Aldı andan Sühreverdî Ziyâ'e'ddîn Oldı ol dem ol dağı ehl-i yağîn	Nun (ن)	أَهْلِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
76	Hem dağı 'uşşâka oldı dest-res Niçe tûllâba olup feryâd-res	Sin (س)	
77	Ebu'l-Ĥabîb 'Abdu'l-kâhir 'dir o zât Mağzar-ı tevĥîd-i ef'âl ü şifât	Te (ت)	
78	Her vaşıfdan anıñ hem kadri refî' İtmez idrâk anıñ vaşfın her seçî'	'Ayn (ع)	
79	Çeşm-i iz'ân-ile nağar itseñ anı Ĥall olur hem luğaz-ı mağz Rabbânî	Ye (ي)	
80	Hem dağı Şeyhü'l-ebherî Kutbe'ddîn Ĥall idüp luğaz mu'ammâ-yı yağîn	Nun (ن)	
81	Dilber-i ma'nâ-yı hikmet rû-nümâ Eyledi anıñ yüzinden ey şehâ	Elif (ا)	
82	Buldılar dilber-i ma'nâyı her gâh İşiginde bekleyenler eyvallâh	He (ه)	
83	Şıdık-ile ĥidmet iden bâ-i'timâd Oldılar nâ-murâd iken ber-murâd	Dal (د)	
84	<i>Hidâyet kıl yâ İlähe'l-'âlemîn Ve ca'alnâ min 'ibâdî's-sâlihîn</i> ²²	Nun (ن)	

50^b

²² Dua cümlesidir. Anlamı "Allah'ım beni, salih kullarından eyle!" şeklindedir.

85	Yâ Şeyh Muhammed Necâsî ihdinâ Tahliye-i rûh idüp virgil şafâ	Elif (ا)
86	Be- hak -ı maḥlasek Rukne'ddîn şehâ Şaykal-ı feyzîñ ile kıl incilâ	Elif (ا)
87	İstikâmetle idem Hak 'a 'amel Dest-res ol efendim virme kesel	Lam (ل)
88	İstikâmetde kebinân merşüş Ola dilde dâ'imâ şıdık u ħulüş	Şad (ص)
89	Sehv-ile olan ħaḫâdan it 'ubür Yâ 'Afüvvün yâ Ra'üfun yâ Ğafür	Re (ر)
90	Şeyh Şihâbe'ddîn-i Tebrizî dilâ Zümre-i 'uşşâka oldı muḫtedâ	Elif (ا)
91	Hak -ile eylerdi dâ'im inbisâḫ 'Âşıkın ile iderdi iḫtilâḫ	Ṭı (ط)
92	Pîş-rev idi ḫullâba dâ'imâ Sevḫ ider idi ilâ a'le'l-'alâ	Elif (ا)
93	<i>Ve hüve'l-hādî ilâ 'azze ve cel</i> <i>Velvelem tü'minü vesel 'an veşal</i> ²³	Lam (ل)
94	<i>V'ahdini bi-sırrı ismüke'l-'alim</i> <i>Ve şebbitni 'alâ şıratı'l-ḫavim</i> ²⁴	Mim (م)
95	Cemâle'ddîn itdi andan iḫtibâs Sırr-ı 'ilme maḫzar oldı bî-ḫıyâs	Sin (س)
96	Münevver bûdeş zi-nür-ı şerî'at Müzeyyen bûdeş zi-sırr-ı ḫaḫîkat	Te (ت)
97	Pür şod âvâz ze-nâmeş cümle âfâḫ Nîz tezyîn şod ez-an in nüh ḫbâḫ	Ḳaf (ق)
98	Şehr-i Tebriz içre şöhret-yâb idi Şanki âsumânda âfitâb idi	Ye (ی)
99	Ger âdemî der-în aḫsen-i takvîm Müstakîm şev müstakîm şev müstakîm	Mim (م)
100	Şeyh İbrâhîm Zâhid-i Geylânî naş Aldı andan oldı hem ḫâtemde faş	Şad (ص)
101	Ḫâme-i sırr-ile kılsaydı tahrîr Dört kitâbın mağzın iderdi tefsîr	Re (ر)
102	İster iseñ vâsıl olmak sen âña Eyle iḫrâr ola saña reh-nümâ	Elif (ا)

²³ "O, yüce olan Allah'a ulaşırandır. Telaş ve heyecanla söylediğim söz şudur: Eğer inanmazsan ulaştırdıklarına sor!"

²⁴ "(Allah'ım!) Alim isminin sırrı hürmetine beni hidayete erdir! Beni, doğru yolda bulunanlardan eyle! Beni bu yoldan ayırma (Allah'ım)!"

51^a

103	<i>Ķābe kavseyin</i> ²⁵ arasına çekdi haṭ Ķıl nazār gel sırr-ı şāb emred ḳaṭaṭ	Ṭı (ط)	أَعْلَمْتُ عَلِيمًا
104	Ķıl nazār yā Rabb be-ḥaḳḳ-ı enbiyā Hem be-ḥaḳḳ-ı aşfiyā vü evliyā	Elif (ا)	
105	Hem Muḥammed Geylānī buldı kemāl Şeyḫ İbrāhīm 'arz idüp anı cemāl	Lam (ل)	
106	Şeyḫ sevdāsı bāl-ı aşfādan elez Nīm-nigāhı sırr-ı kimyādan elez	Zel (ز)	
107	Nice baḳār dilleri zer eyledi Yek nazārda nūr-ı aḥmer eyledi	Ye (ي)	
108	Pūte-i sırrında eyleyüp sūzān Ķāl idüp 'aşıḳları eyler revān	Nun (ن)	
109	Yā İllāhī Şeyḫ ḫuzūrunda baña Eyle perverde be-ḥaḳḳ-ı Muşṭafā	Elif (ا)	
110	Pīr 'Ömerü'l-Ḥalvetī hādī-i dīn Oldı hādī ber-sebilü'l-mürselīn	Nun (ن)	
111	Eyleyen şıḳ-ile aña ittibā' Ḥaḳ ḳatında buldı cāy-ı irtifā'	'Ayn (ع)	
112	Ṭarīḳ-i Ḥalvete pīrdir hem imām İḳtidā itdi aña hep ḥāş u 'ām	Mim (م)	
113	Rāh-ı Ḥalvet-rā o şeyḫ ü rehber est Der-miyān-ı bezm-i 'irfān server est	Te (ت)	
114	Yā Ḥabībī be-ḥaḳḳ-ı pīr ol şeffī' Ravza-i dil ola eyyām-ı rebī'	'Ayn (ع)	عَلَّمَ عَلِيمًا
115	Muḥammed Mīrim içüp āb-ı zülāl Ni'met-i Ḥaḳḳ'a irüp buldı vişāl	Lam (ل)	
116	Nevāl-i hādī döşedi ey aḫı Şun eliñ al ni'metinden sen daḫı	Ye (ي)	
117	İbtidā-i meşāniden şāh-rāh Tā bu cāya irdi envār-ı şeş māh	He (ه)	
118	Kim iderse rāh-ı 'aşḳda istikām Zümre-i 'uşşāḳ içinde şod benām	Mim (م)	
119	Ravza-i cânım ola sünbüllü bāḡ Farḳ ola yā Rabb siyāh ile aḡ	Ķayın (غ)	
120	'İzze' dđīn teşrīf-i gülşān eyledi Hezārān meyl-i gülistān eyledi	Ye (ي)	
121	Rāh-ı hidāyetde olan oldı yār Rāh-ı ḳelāletde ḳalanlar aḡyār	Re (ر)	

²⁵ "İki yay arası kadar" Necm sûresi 9. âyetten (53/9) iktibasır. Âyet mealinin tamamı: "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu." şeklindedir. <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/necm-suresi-53/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (Erişim tarihi 24.04.2021)

122	Oldı rāh-ı Hâk̄k'a ol şāh muhtedā Niçeler oldı yüzünden mühtedā	Elif (ل)
123	Bu fenāda çekme gel tül-i emel Sa'y u küşiş eyle tā vaqt-i ecel	Lam (ل)
124	İlāhī hāşıl kelām āhır merām Şoñ nefesde hūsn-ile vir ihtitām	Mim (م)
125	Şadre'ddīn-i Hıyāvī kurdı otağ Mülk-i dīne yetişirdi bağ u rāğ	Ğayın (غ)
126	Āb-ı feyzin akıdup 'ayn-ı feyyāz Cān u dilde bitürdi cennet riyāz	Dad (ض)
127	Ol riyāzın bağbānu oldı Hū Bilem dirseñ bu 'ilmi sen de oğu	Vav (و)
128	Ṭulū' ide kalbe Hū-yı āfītāb Rāh-ı Şadre'ddīn'den şāhum rū me-tāb	Be (ب)
129	Feyz ü lutfuñ Hudā'yā eyle vesī' Ol Hābīb'in Aḥmed'e eyle şefī'	'Aydın (ع)
130	Şīrvānī Seyyid Yahyā buldı kemāl Feyz-i ḥayyād-ile töldi māl-ā-māl	Lam (ل)
131	Sırr-ı vaşlı 'āleme fāş eyledi Niçe kes kendine sırdaş eyledi	Ye (ي)
132	Sen daḥı olmak diler iseñ āgāh Himmet işiginde kurbān ol her gāh	He (ه)
133	Şadākatle gice gündüz ey hümām 'Ubüdiyyet maḳāmında tūt maḳām	Mim (م)
134	Böyle ḥidmet eyler iseñ ey 'amū Açıla yüzüne bir ḳutlu ḳapu	Vav (و)
135	Şeyḫ Muḥammed Erzincānī 'ye vuşül Oldılar hep idenler rāhun duḥül	Lam (ل)
136	Olma gel maḫzar-ı mağzūb ey dilā Yüri dā'im ' <i>alā şīrāti'l-ḥūdā</i> ²⁶	Elif (ل)
137	Bir düşün aḫvāl-i sābık ḳavmi tā ḳavm-i Nūḫ u 'Ād Şemūd noldı şehā	Elif (ل)
138	Nicelerin başını şaldı melāl Ser ber-āver eyleyüp tığ-ı celāl	Lam (ل)
139	Nuşḫ u pend bize bu āyātdan ḡarāz Beyne'l-ḫavfi ve'r-recā olmağa 'arāz	Dad (ض)
140	Şeyḫ İbrāhīm Tāce'ddīn Kayşerī tā Andan aldı ders-i 'aşkı bī-bahā	Elif (ل)
141	Be-ḫaḳḳ-ı nūr-ı cemālek yā Cemīl Feyz-i Kayşer'e baña kıl selsebīl	Lam (ل)

²⁶ Hidayet yolu üzere.

142	Feyz-i Tâce'ddîn cihâna kapladı 'Âşıkânı feyzine gark eyledi	Ye (س)	
143	<i>Ve'hdinî bi-lutfike vele'â-dallîn</i> <i>Âmîn [âmîn] şümme âmîn yâ Mu'în</i> ²⁷	Nun (ن)	
144	Kıl şefâ'at yâ Muhammed Muştafâ Kıl 'inâyet yâ 'Aliyye'l-Murtażâ	Elif (ا)	
145	Şeyh 'Alâ'e'ddîn-i 'Uşşâkî benâm Aldı andan câm-ı râzî bi't-tamâm	Mim (م)	
146	Tâlibîne luft u ihsân eyledi Niçeleri vaşl-ı cânân eyledi	Ye (س)	ی
147	İktibâs-ı feyz idüp andan hemîn Bağr-i 'aşka oldılar gark 'âşıkîn	Nun (ن)	
148	Güyâ olmuş idi 'uşşâka meb'ûş Sırrını eyledi 'uşşâka mebsûş	Şe (ش)	
149	Olmağ istersen bu sırra sen 'alîm <i>Fe'stekm ente fhşeni taqvîm</i> ²⁸	Mim (م)	
150	Ahmed Yigitbaşı 'dır şöhret aña Zamânında kalmadı ehl-i riyâ	Elif (ا)	
151	Debistân-ı 'aşkda eylerdi ta'lîm 'Âşıkine mağz-ı Kur'an-ı Kerîm	Mim (م)	ی
152	Şerh iderdi luğaz-ı mağzı mü-be-müy Dir idi hem dü-serâdan dest be-şüy	Ye (س)	
153	Gâh iderdi şahrâ-yı "fâ"da tayrân Gâh iderdi deryâ-yı "cîm"de ğaltân	Nun (ن)	
154	Nîm nazar kün ber men efkar ahkârî Hem kemîne kemter ez-kem kemterî	Ye (س)	
155	Hâci Karamânî andan bî-bahâ Sırra mazhar oldı zevk-i bî-nehâ	Elif (ا)	
156	Muktedî 'âşıklara oldı imâm Zümre-i tullâba rehber ve's-selâm	Mim (م)	ی
157	Eyleyüp tefriğ miyân-ı fark u cem' Ba'dezân mazhar idüp tâ cem'ü'l-cem'	'Ayın (ع)	ی
158	Diler iseñ eylesesiñ terakkî Muttakî şev muttakî şev muttakî	Ye (س)	
159	İşiginde hîdmet iden 'âşıkîn Kurtulup nefis berzahından şod emîn	Nun (ن)	

²⁷ "(Allah'ım!) Lütfunla beni doğru yola ulaştır. Yolunu sapıtanlardan (eyleme)! Amin, tekraren amin, ey kullarına çokça yardım eden (Allah'ım)!"

²⁸ "Dosdoğru ol! (Çünkü) sen en güzel şekilde yaratıldın!" "Ahşeni taqvîm" ifadesi Tîn Sûresi 4. âyette (95/4) geçmektedir. Âyetin bütün olarak meali şöyledir: "Andolsun ki biz insanı en güzel şekilde yarattık."

160	İçüp cām-ı sırr-ı vahdet cān-fezā Aldı hem cevher-i esrār-ı Hūdā	Elif (ا)	
161	Ümmī Sinān dahı andan tıtdı el Nice muğlağ müşkilātu itdi ħal	Lam (ل)	اَلْمُشْكِلَاتُ
162	Ol dahı 'uşşāka ihsān eyledi Mest idüp ser-mest ü ħayrān eyledi	Ye (ي)	
163	Çāk idüp şoyundılar cāme-i neng Rüz u şeb eylediler nefis-ile ceng	Kef (ك)	
164	İdüp tevĥid-i şifāt 'ayne'l-yaĥīn Kıldılar tevĥid-i zāt ħakke'l-yaĥīn	Nun (ن)	اَلْمُسْتَعْمَلَاتُ
165	Ol dahı Ahmed Semerkandī'ye ke's Şındı o da alup didi 'ale'r-re's	Sin (س)	
166	Başına giyindi tāc-ı şerī'at Süvār oldı 'alā raĥşi't-ṭarīkat	Te (ت)	
167	Ma'ārifden irdi eyyām-ı rebī' Ĥakāyık mīvelerin itdi cemī'	'Aydın (ع)	
168	Aç gözüñi gör efendim neyledi Neylediyse baĥr-ı sırı boyladı	Ye (ي)	
169	İlāhī cem'ü'l-cem'ı bildir hemān Koyma beni rāh-ı fark içre yayan	Nun (ن)	
170	Pīr Hüsāmeşt piş-rev-i cümle 'uşşāk Murğ-ı cānem mer gül-i rüyeş müştāk	Kaf (ك)	
171	Sāki-i an ki mizāceş zencebil Ve fīhā 'aynen tüsemmə selsebil ²⁹	Lam (ل)	اَلْمُسْتَعْمَلَاتُ
172	Be-dih cām 'uşşāk-rā ey pādīşāh K'ez şarāb-ı ħavz-ı esrār-ı İlāh ³⁰	He (ه)	
173	Biyāşām tā mer merā ez-cām-ı Hū Mey resāned mer merā in'am-ı Hū ³¹	Vav (و)	
52 ^b	174 Ez-derün dāhil şevem ey Murtezā Der-beĥişt-i 'irfān-ı zāt-ı Hūdā ³²	Elif (ا)	
	175 Cemāleş bīnem der-ü yābem kemāl Allāhu cemilün yuĥibbu'l-cemāl ³³	Lam (ل)	اَلْمُسْتَعْمَلَاتُ

²⁹ Ey sāki! O özünde zencefil (tadı) olan (hoş içimli) selsebil diye adlandırılan pınarın kaynağından (getir) ferahlamak için (içelim). Kur'an-ı Kerim, İnsan süresi, 18. ayetten iktibas edilmiştir. Ayetin meali: "Orada bir pınar ki ona "selsebil" adı verilir." <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=76&ayet=18>

³⁰ Ey pādīşāh! Aşıkların, ilahi sırlar havuzunun şarabıyla dolmuş kadehinden (bize) ver.

³¹ Bize Hū kadehinden içir! Böylece bize Allah'ın nimetleri şarabından ulaşım.

³² Ey Murtaza! Allah'ın irfan cennetine ta içten dāhil olayım (muhabbetle gireyim).

³³ (Onun) yüzünü göreyim ve (onda) kemal bulayım. Allah güzeldir, güzeli sever.

176	Lîk fermüd der-kitâbeş 'azze cel Men kâne yercü likâ'î fe'l-ya'mel ³⁴	Lam (ل)	
177	Der-dü-'âlem hem tüyî ya Rab penâh Men ki bende em tu-râ tû pâdşâh ³⁵	He (ه)	
178	Dest-i men gîr Hudâyâ der-dü serâ Be-ħağ-ı esrâr-ı leyle-i İsrâ ³⁶	Elif (ا)	
179	Cân-ı men mî-kon ilâhî zü'l-cenâh Tâ tu-râ mi'râc koned yâbed felâh ³⁷	Ĥa (ح)	
180	Be-ħağ-ı pîrem Hüsâmeddîn meded Be-ħağ-ı sırr-ı Samed zât-ı Ahad ³⁸	Dal (د)	
181	Dest gîr bâşed Ĥudâyâ dâ'imâ Pîr Hüsâmeddîn-i 'Uşşâkî me-râ ³⁹	Elif (ا)	
182	Dağı Seyyid Memîcân ferħunde-fâl Dest-i sırrından anuñ feyz-i zülâl	Lam (ل)	
183	Nüş idince oldı ol dem şâfî bal Tecellî idüp Ĥudâ-yı bi-mişâl	Lam (ل)	
184	Âsitâneş mişl-i dergâh-ı İllâh 'Âşıkân-râ şodest melce' penâh ⁴⁰	He (ه)	
185	Şıdık-ile ĥidmet idenler hep aña Oldılar esrâr-ı Hü'ya âşinâ	Elif (ا)	ألف الصغرى
186	Yâ İllâhî virme bize ⁴¹ sen kesel Eyleyelim dâ'imâ ĥüsn-i 'amel	Lam (ل)	
187	'Ömer Ĥarîbî andan câm-ı iĥlâş Nüş idüp buldı tabî'atdan ĥalâş	Şad (ص)	
188	Şöyle şâf oldı derünü ey dedem Anda 'aks oldı heme sırr-ı kıdem	Mim (م)	
189	Niçe biñ 'uşşâkî eyledi irşâd Derünundan gösterüp râh-ı sedâd	Dal (د)	
190	Sen de isterseñ vişâlullâha gel Yüz süregör dâ'imâ dergâha gel	Lam (ل)	ل

³⁴ İzzet ve celal (İkram ve yücelik sahibi de denebilir) sahibi (Allah) kitabında *Men kâne yercü likâi Rabbihî fe'l-ya'mel* (Rabbine kavuşmayı uman iyi ameller işlesin) buyurmuştur. (Kur'ân-ı Kerîm, Kehf sûresi 110. ayetten iktibas edilmiştir.)

³⁵ Yâ Rabbi! İki âlemde (bize) sığınak sensin, ben köleyim, sen pâdişâhsın.

³⁶ Ey Hüdâ! İsrâ (Mî'râc) gecesinde sırlarının hakkı için (her) iki cihanda (benim) elimden tut.

³⁷ Yâ Rabbi! Benim ruhuma kanatlar ver ki sana mirac eylesin ve felaha kavuşsun.

³⁸ (Yâ Rabbi!) Pîrim Hüsameddin hakkına meded. Ahad (bir olan) zatının ve Samed sırrının hakkına meded.

³⁹ Ey Hüdâ! Pîr Hüsameddin Uşşâkî daima bizim elimizden tutanımız (yardımcımız) olsun!

⁴⁰ Eşiği yüce Allah'ın kapısı gibidir. Âşıklara sığınak olmuştur.

⁴¹ bize: bizi (Metin)

53^a

191	Şeyh 'Ömer hürmetine eyle kerem
İlâhî yüz göstere sırr-ı kıdem	Mîm (م)
192	'Âlim Sinân baħr-i sırta boyladı
Niçe cevher-i haķâyık söyledi	Ye (ی)
193	Cevher-i râz ile taldı sevâhil
Haber virdi niçe muĝlaķ mes'âl	Lam (ل)
194	Sûķ-ı dilde eyle gel dâd u sited
Al efendim cevher-i ĥayy-ı ebed	Dal (د)
195	Aç gönül şehrinde gel dükkân-ı Hû
Cevher-i esrâr tola hemyân-ı Hû	Vav (و)
196	Kesâd bulmaya İlâhî sũķ-ı dil
Eyleyem ĥüsn-i 'amel der-âb u gil	Lam (ل)
197	Şeyh Muhammed Keşânî aldı himem
Cân u gönlin eyledi bāĝ-ı İrem	Mîm (م)
198	Bāĝbân oldu İrem gülzârını
Vâķıf oldu hem gülüñ esrârını	Ye (ی)
199	Sırr-ı gülden irdi câna bü-yı Hû
Mir'ât-ı haķ-nümâ imiş rüy-ı Hû	Vav (و)
200	Zâr u efgân eyler anıñ-çün bülbül
Rû-nümâ oldu aña esrâr-ı gül	Lam (ل)
201	Yâ İlâhî çeşm-i dil oldu remed
Anıñ-çün görmez ânî senden meded	Dal (د)
202	Şeyh Halîl hem akıdup esrâr-ı cû
Gülşen-i dil tazelendi ey 'amû	Vav (و)
203	Gümülcine şehrin aldı bü-yı gül
İtdi esrârın hüveydâ rüy-ı gül	Lam (ل)
204	Teferrücgâh-ı haķîķatde müdâm
Şoĥbet-i gülde iderdi devr-i câm	Mîm (م)
205	Ledün sırrın fâş iderdi mişl-i ney
'Aşķ-ı Haķ'la cûş iderdi mişl-i mey	Ye (ی)
206	Oldı ĥayrân çâr 'unşurına felek
İns ü cinn ü 'arş u kürsî hem melek	Kef (ك)
207	Aldı andan 'Abdülkerîm-i Keşân
Oldı anıñ gül zebânı bü-feşân	Nun (ن)
208	İmtizâc-ı nâr u bâd u âb u gil
Şüret-i Rahmân'a mażhar oldu bil	Lam (ل)
209	Gülşen-i vaşl-ı likâya şâh-râh
İtdi anı rahmetinden ol İlâh	He (ه)
210	Zâtını vechini anıñ itdi ĥek
Anıñ-çün emr oldu sücûda melek	Kef (ك)

وَلَمْ يَكُنْ لَهَا

وَلَمْ يَكُنْ لَهَا

كَلِمَاتُهَا

231	Yâ İlähî mü'minîn ü mü'minât Bulalar dâm-ı 'anâşırdan necât	Te (ت)
232	Şeyh Muhammed Zühdi içdi cām-ı cem' O idi şâh-ı serir-i cem'ü'l-cem'	'Ayn (ع)
233	Zümre-i 'uşşâka oldu ol imâm Vaşl-ı esrâr-ı şalât oldu kıyâm	Mim (م)
234	Her kim aña itdi ise iktidâ Vaşl-ı cânân ile oldu mühtedâ	Elif (ا)
235	Nice vaşf idem o şâh-ı dilberi <i>Ğabe kavseyin</i> ⁴³ idi iki kaşları	Ye (ی)
236	Ol idi server-i <i>çhaşşü'l-ğavâş</i> ⁴⁴ Aña kıl idi heme 'âm u ħavâş	Şad (ص)
237	Âhü-yi cânımda olsun müşk-i nâf Merkadîni kıl naşib idem tavâf	Fe (ف)
238	Be-ğakğ-ı ismek ' Aliyyü'l-Vaşfî Hû Kıl meşâm-ı ħudsün ile ħoş-bû	Vav (و)
239	Sensin efendim bu cânım içre cân Ğuds-i rûħâniyyetiñle ol 'ayân	Nun (ن)
240	Senden aldı cümle 'uşşâk ders-i Hû Sensin ancak reh-nümâ-yı ħuds-i Hû	Vav (و)
241	Turduğınca murğ-ı cânım der-kafeş İsmiñi yâd eylerem men her nefes	Sin (س)
242	Şulb-i burcundan anıñ iki cemâl Ğulü' itdi <i>lâ-efel ve lâ-zevâl</i> ⁴⁵	Lam (ل)
243	Şeyh Muhammed Tevfik birisi şehâ Rüy-ı pâki oldu mir'ât-ı Ĥudâ	Elif (ا)
244	'Âşıkîne bezl idüp feyz ü himem Sevğ iderdi süy-ı Ĥakğ'a zî-kerem	Mim (م)
245	Şidğ-ile kim eyler idi ittibâ' Yetişürdi ber-mağâm-ı irtifâ'	'Ayn (ع)
246	Her kime itdiyse ol 'arz-ı cemâl Şübhesiz buldı kemâl-i bî-zevâl	Lam (ل)
249	Diğeri pîrim efendim Şehâbî Ol durur hem râz-ı vahdet mehtâbı	Ye (ی)

تیسون

وئسلام

وئسلام

⁴³ "İki yay arası kadar" Necm sûresi 9. âyetten (53/9) iktibastır. Âyet mealinin tamamı: "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu." şeklindedir. <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/necm-suresi-53/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (Erişim tarihi 24.04.2021)

⁴⁴ (Allah'ın) seçkin kullarının en seçkini.

⁴⁵ "Hiç batıp kaybolmaz ve yok olmaz (bir güneş/yıldız gibi)"

250	Zevk-i küllî bulam dirseñ bî-nehâ Cevher-i feyzin alagör bî-behâ	Elif (ا)	المزمليل
251	İşiginde hidmetine bağla bel Muhabbet-i dü-serâdan çeküp el	Lam (ل)	
252	İder elbet saña ol feyz ü kerem Her kime itse nazâr görmez elem	Mim (م)	
253	Ey Şehâbe'ddîn efendim kıl nazâr Bu fakîri ⁴⁶ koyma böyle derbeder	Re (ر)	
254	Şeyh Muhammed Tevfik 'e oldu enîs Şeyh Hulûsî olup dâ'imâ celîs	Sin (س)	
255	Buldu anıñ yüzünden feyz ü kemâl Oldı sâkî vahdet-i râz-ı zülâl	Lam (ل)	
256	Dükkân-ı Hû içre bâzâr eyledi Cân fûrûht cânân harîdar eyledi	Ye (ي)	
257	İstifâza eylediler 'aşîkân Çeşme-i feyzinden içüp âb-ı cân	Nun (ن)	
258	Şun Kerîmâ cânuma esrâr-ı Hû Dil evinde berķ ura envâr-ı Hû	Vav (و)	
259	Şeyh Hasan Şükrî Dedem hem ey şücâ' Şıdķ-ile eyledi anı ittibâ'	'Ayn (ع)	
260	Eyledi hâl müşkilâtı bî-maķâl Eyleyüp tahşil yüzünden hûsn-i hâl	Lam (ل)	والمزمليل
261	Nice ezmân hidmet itdi dil-berî İtdi ihsân o da kibrît aķmeri	Ye (ي)	
262	Nice raşâş kalbleri çün bî-hemtâ İtdi zer-i hâliş cevher-i yektâ	Elif (ا)	
263	Be-ħaķķ-ı Şükrî Dedem ey 'azze vü cel Kıl kerem yâ Rabbenâ virme zeel	Lam (ل)	
264	Ger be-ħvâhî mî-revî ber şâh-râh İhtiyâret be-kün ber-ħvîştin hem-râh ⁴⁷	He (ه)	
265	Şeyh Fuzâle'ddîn efendim hem-râhem Nîz üst der dü-'âlem penâhem ⁴⁸	Mim (م)	والمزمليل
266	Şeyh Hasan Şükrî 'azîz est şeyh-i ü Nûş kerd ez-dest-i ü pür câm-ı Hû ⁴⁹	Vav (و)	
267	Nîz men kerde-em bî'at urâ Lîk şad âh nekerdem hidmet urâ ⁵⁰	Elif (ا)	

54^b

⁴⁶ fakîri: fakîre (Metin)

⁴⁷ Eğer ana yolda yürümek istersen kendine yakınlarından yoldaş seç.

⁴⁸ Şeyh Fuzâleddîn efendim yoldaşımdır, o da iki âlemde sığınagımdır.

⁴⁹ Onun sultanı, Şeyh Hasan Şükrü azizdir; onun elinden Allah'ın (hakikat sırlarıyla) dolu kadehini içti.

⁵⁰ Ben ona da biat ettim lakin yüz (kere) âh (olsun ki) ona hizmet etmedim.

268	'Āşī mücrim bende-em rüyem siyāh Āsitān-ı dergehet kerdem penāh ⁵¹	He (ه)
269	Biyā sākī ez-sebū-yı 'azze cel Biyāşām men teşne-i cām-ı ezel ⁵²	Lam (ل)
270	Biyā sākī ez-raht-ı nuql-i şarāb Mey bedeh bāşem müdām mest-i ħarāb ⁵³	Be (ب)
271	Biyā sākī ez-lebet gül-reng-i mey Bedeh tā ki mī-kunem āheng-i ney ⁵⁴	Ye (ی)
272	Biyā sākī ez-feyzet āb-ı hayāt Bedeh tā ki mī-yābem bākī hayāt ⁵⁵	Te (ت)
273	Biyā sākī mey ez-rūy-ı bedr-i māh Deh münevver bāşed in rüyem siyāh ⁵⁶	He (ه)
274	Ol sākīniñ nāmı Hācī İbrāhīm Maĥlaşı Şeyh Fuzāle'ddīn ey ħakīm	Mīm (م)
275	Efendim mürşidim şeyhim pīrim o Hem 'azīzim cānda cānum sırrım o	Vav (و)
276	Luţf idüp dārū-yı vaşl ile şehā 'İllet-i hicrānuma kıldı devā	Elif (ا)
277	'İlmü'l-esmā ile aĥsen-i 'amel İtdi ta'līm bildirüp sırr-ı ezel	Lam (ل)
278	'İlm-i ledünnī gönülde oldı şerĥ Ġam-ı deycürda iken buldum feraĥ	Ĥa (ح)
279	<i>Besmeleniñ</i> on ũokuz ĥarfi tamām Her birisi oldı hādī-i imām	Mīm (م)
280	<i>Elĥamdü lillāh</i> ey zāt-ı Eĥad Hem <i>Rabbü'l-'ālemīn</i> şifāt-ı sermed	Dal (د)
281	<i>Er-Raĥmāni'r-raĥīm</i> tevĥid-i ef'āl Te'şīr-i te'eşşürden olur infi'āl	Lam (ل)
282	<i>Māliki yevmi'd-dīn</i> daĥı ey Cemīl Emr-i ma'ād sırrına olur delīl	Lam (ل)
283	<i>İyyāke na'büdü</i> nefse tezkiye <i>Ve iyyāke nesta'in</i> hem taşfiye	He (ه)

والصلاة

⁵¹ Ben asi ve günahkâr bir köleyim, yüzüm kara (bir halde) senin dergâhının eşğine sığındım.

⁵² Gel ey sâkî! İzzet ve ikram sahibi olan Allah'ın testisinden getir, ben ezel kadehinin susamışımı kandır!

⁵³ Gel ey sâkî! Şarap mezesinin ağızından getir, bana şarap ver (ki) daima harap bir sarhoş olayım.

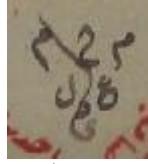
⁵⁴ Gel ey sâkî! Dudağından şarabın gül renklisini ver, ta ki (biz de) neyin ahengine uyalım, neyle birlikte söyleyeyim.

⁵⁵ Gel ey sâkî! Feyzinden (bana) âb-ı hayat sun, ta ki ebedi olan hayatı bulayım.

⁵⁶ Gel ey sâkî! Dolunay gibi aydınlık yüzünden bana şarap ver de bu kara yüzüm ağarsın (nurlansın).

284	Evvelkisi oldı çün gaybete yâr İkincisi oldı rü'yete dildâr	Re (ر)	ز: العاشر
285	<i>İndinâ's-şırâte'l-müstakîm</i> yâ Rab İstikâmet râhi hayretle edeb	Be (ب)	
286	Eşer-i enbiyâya eyle iktifâ <i>En' amte 'aleyhim</i> buyurdu Hüdâ	Elif (ا)	
287	<i>Ġayri'l-mağdûbi 'aleyhim</i> ey delâl Tefekkür kıl nice oldı hâl dâl	Lam (ل)	
288	Viridin olsun <i>vele'd-ğâllîn</i> ey sücâ' Muştafâ'dan eyleyegör istişfâ'	'Ayn (ع)	
289	<i>Kul hüvâllâhu Ehad'</i> sin ey Hüdâ Cümle_âlem mü'min ider zâtuñ şenâ	Elif (ا)	
290	<i>Lem yelid ve lem yüled</i> ol bî-bedel Ne vâlidisiñ ne mevlûd ey 'azze cel	Lam (ل)	
291	<i>Küfüven</i> zâtuñ yokdur ey mişli 'adîm Sensin ancak zât-ı İläh-ı kadîm	Mim (م)	
292	Hidâyetle tecellî kıl İlähî Sensin Hâfız Cemâlî niñ penâhi	Ye (ي)	
293	Kilk-i şalât eyleye hatmim tezyîn <i>Ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-'âlemîn</i> ⁵⁷	Nun (ن)	
294	Dürr-i şehvâr-ı şalât-ı bî-behâ Bir Muhammed Muştafâ vü Murtażâ	Elif (ا)	
295	Dağı evlâd u aşşâbına selâm Eyleyelim tâ ilâ yevmi'l-kıyâm	Mim (م)	
296	Silsilenin ibtidâsından beri Zikr olan ervâh-ı pâk dilberleri	Ye (ي)	
297	Oquyalım Fâtihalar bî-kerân Hem şaçalım râyiğalar câ-nişân	Nun (ن)	

⁵⁷ "Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allaha mahsustur." Fatiha sûresi, 2. âyet (1/2).
<https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/fatiha-suresi-1/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (Erişim tarihi: 24.04.2021)

محمد د ع ل ی

محمد

علی

Muhammed

Ali

Ehadiyyet-i zāt | *Şāfiyye*

A'yān-ı şābite | *Marziyye*

Hakikat-i Muhammediyye | *Rāziyye*

Ervāh-ı mücerrede | *Muṭma'inne*

Nüfüs-ı mücerrede | *Mülhime*

'Ālem-i şehādet | *Levāme*

İnsān-ı kāmil | *Emmāre*

Temmet.

Hāzihî es-silsiletü 'ş-şerîfetü bi-'avnillāhî'l-'azîzî'l-hakîm fî yevmi'l-hāmis ve 'ısrîn min şehri zî'l-ḥiceti 'ş-şerîfeti es-senetü ḥamse ve selāse mi'ete ve elf muḥarriruhu ve kā'iluhu'l-fakîr el-hakîr Şeyḫ Hāfız Kāsım Cemāle'ddîn 'afallāhu 'anh ve 'an vālideyhi ve 'an üstādi şeyḫahu ve hüve kuṭbü'l-'arîfîn eş-Şeyḫ Hācî İbrāhîm Fuzāle'ddîn efāḍallāhu bi-sırrıhi āmin.

25 Zî'l-ḥicce 1305 (2 Eylül 1888)